

แผนแม่บท

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินงานสนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งมีหน้าที่หลักคือ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาทดลองการเกษตรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเพาะปลูก การประมง ปศุสัตว์ การพัฒนาป่าไม้ การปรับปรุงบำรุงดิน ฯลฯ เพื่อค้นคว้าวิธีการที่เหมาะสม เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการนำไปขยายผล เผยแพร่สู่ราษฎรสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ และหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ การศึกษาทดลองเพื่อค้นหาแนวทาง และวิธีการพัฒนาด้านการเกษตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เปรียบเสมือน “ต้นแบบ” ของความสำเร็จ เพื่อนำความรู้และเทคโนโลยีแบบเบ็ดเสร็จมาสาธิตและพัฒนาขยายผล เพื่อยกระดับรายได้และความเป็นอยู่ของราษฎร ทำให้คุณภาพชีวิตของราษฎรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น

แผนแม่บทโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) ฉบับนี้ จัดทำขึ้นสำหรับเป็นกรอบการดำเนินงาน เนื่องด้วยแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔) สิ้นสุดลง แต่ยังมีกิจกรรมต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ และสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไป จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อให้แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความชัดเจน ครอบคลุมประเด็นปัญหา มีการบูรณาการของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ ให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้ระดมความคิดเห็นและได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลุ่มเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ในการดำเนินการดังนี้

วิสัยทัศน์ อันดับหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่มีชีวิตในวิถีพอเพียงของเอเชีย

พันธกิจ ๑. ศึกษาค้นคว้า ทดลองวิจัย เพื่อหาแนวทางและวิธีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

ที่เหมาะสมสอดคล้องกับภูมิสังคม

๒. มุ่งเน้นการนำองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมไปสู่องค์กรและชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ

๓. มุ่งเน้นการทำงานแบบบูรณาการ

๔. มุ่งเน้นพัฒนาระบบบริการ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งท่องเที่ยวให้

ประชาชนผู้สนใจได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่มีชีวิตได้อย่างกว้างขวาง และทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์หลักคือ

๑. ด้านการศึกษา ทดลอง วิจัย

๒. ด้านการขยายผลพัฒนา

๓. ด้านการบริหารจัดการ

๔. ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้รับบริการ

การคาดหวังจากผลสำเร็จ ช่วยให้เกิดเกษตรกรหรือประชาชนทั่วไปสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลที่ดีมากยิ่งขึ้น ผลของการพัฒนาพื้นที่จะทำให้ผืนดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสุขภาพดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดความสุขสงบและยั่งยืนตลอดไป

คำนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่สูง สภาพดินเป็นดินทรายอุ้มน้ำได้น้อย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้งทำให้การประกอบเกษตรกรรมได้ผลผลิตไม่ดีราษฎรประสบปัญหาความยากจน ซึ่งแนวคิดพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมุ่งบรรเทาปัญหาความยากไร้ และยกระดับความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตของราษฎร โดยพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขึ้นที่จังหวัดสกลนคร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาทดลองการเกษตรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเพาะปลูก การประมง การปศุสัตว์ การพัฒนาป่าไม้ การปรับปรุงบำรุงดิน ฯลฯ เพื่อค้นคว้าวิธีการที่เหมาะสม เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการนำไปขยายผล เผยแพร่สู่ราษฎรสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริดังกล่าวมาเป็นเวลา ๒๘ ปี ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็น “ต้นแบบการพัฒนาของภาค” และสามารถขยายผลการพัฒนาสู่ราษฎรในพื้นที่เป้าหมาย ทำให้ราษฎรมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม หากแต่การดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการบริหารงานแบบแยกส่วนกันพัฒนา และขาดการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้การขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีข้อจำกัดและไม่เป็นเอกภาพ อย่างไรก็ตามศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ตระหนักถึงความสามารถในการขยายผลสู่ราษฎรให้ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น โดยยึดหลักการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จผนวกกับหลักการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จึงเห็นความสำคัญในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อวางแผนงานพัฒนาโครงการฯ ให้มีลักษณะเบ็ดเสร็จ คือ รวมส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกันเป็นทีมงานเดียว มีเป้าหมายวัตถุประสงค์ในการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน เพื่อมุ่งขยายผลงานพัฒนาให้ราษฎรได้รับประโยชน์มากที่สุด สามารถพัฒนาอาชีพ และพัฒนาชุมชนของตนให้เข้มแข็ง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จึงจัดทำแผนแม่บทโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ ขึ้น ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ กลุ่มเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ กรอบแนวคิดการพัฒนาดังกล่าว วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งแผนแม่บทฉบับนี้จะใช้เป็นกรอบ ในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน รวมทั้งการจัดทำแผนงานและงบประมาณ และเป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อดำเนินการจัดทำแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ แล้วเสร็จ จะได้มีการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติงาน ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละปีต่อไป

สารบัญ

หน้า

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

คำนำ

สารบัญ

๑. พระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ	๑
๒. ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา	๑๑
๓. วิสัยทัศน์ พันธกิจ กลุ่มเป้าหมาย	๒๑
๔. ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด แผนงาน/โครงการ และผู้รับผิดชอบ	๒๒
ภาคผนวก ก. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	

๑. พระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ กับหม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ องคมนตรี นายสุนทร เรืองเล็ก อธิบดีกรมชลประทาน และนายเล็ก จินดาสงวน ผู้ช่วยอธิบดีกรมชลประทาน สรุปความได้ว่า

ให้พิจารณาวางโครงการจัดหาน้ำสนับสนุนโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ทดลองงานพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ อันได้แก่ การพัฒนาป่าไม้ การเกษตรต่าง ๆ ตามความเหมาะสม รวมทั้งการดำเนินงานด้านเกษตร อุตสาหกรรม สำหรับเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปปฏิบัติในพื้นที่ตนเองได้ อันจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ต่อไป โดยพิจารณาโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ เพื่อจัดหาน้ำสนับสนุนศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ พื้นที่ ๑,๘๐๐ ไร่ ให้สามารถส่งน้ำใช้ในการศึกษา และทดลองได้ตลอดปี

หลังจากนั้น วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๕ นายสุนทร ตันติเวชกุล ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ในขณะนั้น พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ได้ประชุมและเข้าสำรวจพื้นที่ในเขตส่งน้ำโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ เพื่อศึกษาการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ร่วมกับคณะของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ประกอบด้วย นายเล็ก จินดาสงวน ผู้ช่วยอธิบดีกรมชลประทาน ผู้แทนกรมป่าไม้ ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน และผู้แทนกรมที่ดิน ได้ร่วมกันจัดทำรายงานเบื้องต้นเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โดยแบ่งพื้นที่ดำเนินงานโครงการออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เนื้อที่ประมาณ ๖๐๐ ไร่ จะได้รับน้ำจากคลองสายใหญ่ ฝั่งขวาของอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่

ส่วนที่ ๒ เนื้อที่ประมาณ ๑,๒๐๐ ไร่ ในเขตพื้นที่โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เบญจพรรณ โดยมีพื้นที่ประมาณ ๑๐๐ ไร่ อยู่ในเขตพื้นที่จัดสรรของกรมพัฒนาที่ดินประมาณ ๑,๑๐๐ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าภูถ้ำและป่าภูเพ็ก

เมื่อนำรายงานเบื้องต้นโครงการจัดหาน้ำสนับสนุนศูนย์ฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๕ และได้พระราชทานกระแสพระราชดำริว่า ตรงตามพระราชประสงค์แล้ว โดยมีลักษณะงานดังนี้

พื้นที่โครงการส่วนที่ ๑ เนื้อที่ประมาณ ๖๐๐ ไร่ อยู่ในเขตส่งน้ำของโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สภาพพื้นที่เป็นป่าไม้เบญจพรรณ และเป็นพื้นที่จัดสรรของกรมพัฒนาที่ดินทั้งหมด ปัจจุบัน มีราษฎรบุกรุกเข้าไปจับจองไว้บางส่วน

พื้นที่โครงการส่วนที่ ๒ เนื้อที่ประมาณ ๑,๒๐๐ ไร่ จะพิจารณาวางโครงการและก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ พร้อมระบบส่งน้ำ สภาพพื้นที่ป่าเป็นป่าไม้เบญจพรรณ พื้นที่ส่วนหนึ่งประมาณ ๑๐๐ ไร่ อยู่ในเขตพื้นที่จัดสรรของกรมพัฒนาที่ดิน พื้นที่ส่วนที่เหลือประมาณ ๑,๑๐๐ ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนของกรมป่าไม้

ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรตรวจสภาพพื้นที่บริเวณบ้านนาแก และเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปถึงพื้นที่บริเวณที่จะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ ทรงเห็นว่า สภาพพื้นที่เดิมเป็นป่าโปร่ง หากแต่มีราษฎรเข้าไปเพื่อใช้ทำฟืน และอาศัยพื้นที่สำหรับการเกษตรกรรม

ตลอดจนป่าไม้ที่อยู่เหนือพื้นที่ถูกทำลายไปมาก จึงทำให้ไม่มีน้ำในหน้าแล้ง อีกทั้งจะมีน้ำไหลแรงในหน้าฝน ทำให้มีการชะล้าง (Erosion) และผิวดิน (TopSoil) บางลง รวมทั้งชั้นเกลือที่อยู่ข้างใต้จะขึ้นเป็นหย่อม ๆ ประกอบกับทรงศึกษาสภาพพื้นที่และปัญหาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทรงเห็นว่า ภาคอีสานเป็นภาคที่มีสภาพภูมิประเทศและทรัพยากร ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ที่แตกต่างไปจากภาคอื่น จึงควรจะมีการศึกษาถึงสภาพปัญหา สภาพท้องถิ่น หรือ วิถีชีวิตของราษฎร เพื่อจัดหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับภาคอีสาน โดยคำนึงถึงความผสานสอดคล้องระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ อันได้แก่ ทรัพยากรในท้องถิ่น และสภาพทางภูมิสังคม อันได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริ ให้พิจารณานำน้ำจากอ่างเก็บน้ำตาดไฮใหญ่ มาสนับสนุนพื้นที่การเกษตรบริเวณบ้านนาคเค้า และทรงคัดเลือกพื้นที่ที่จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ณ บริเวณบ้านนาคเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ด้วยพระองค์เอง เพื่อเป็นพื้นที่ตัวแทนของภูมิภาคทั้งหมด ด้วยพื้นที่มีลักษณะสภาพธรรมชาติแวดล้อม และวงจรทางชีวภาพที่คล้ายคลึงกับภูมิภาคโดยทั่วไปของภาคอีสาน

ดังนั้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นแบบจำลองของภาคและพื้นที่ส่วนย่อยที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหา และศึกษาวิธีการพัฒนาของภูมิภาคนี้ได้อย่างเหมาะสมซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ สรุปได้ดังนี้

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๕

เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ องคมนตรี และนายสุนทร เรืองเล็ก อธิบดีกรมชลประทาน พร้อมด้วย นายเล็ก จินดาสงวน เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ กรมราชองครักษ์ สวนจิตรลดา ในการนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาวางโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาและทดลองงานพัฒนาการเกษตรต่าง ๆ ตามความเหมาะสมสำหรับเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติต่อไป

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพื้นที่ที่จะจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ บริเวณบ้านนาคเค้า อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และได้พระราชทานพระราชดำริสรุปได้ คือ

"...พื้นที่พัฒนาป่าไม้ระหว่างแนวท่อส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่กับห้วยยาง ประมาณ ๘๐๐ ไร่ ควรสร้างบ่อจ่ายน้ำขนาดเล็กไว้ตามแนวท่อส่งน้ำบริเวณลูกเนินและสร้างอาคารบังคับน้ำบริเวณที่ท่อส่งน้ำตัดผ่านลำห้วยสายต่าง ๆ ด้วยเพื่อส่งน้ำสนับสนุนการพัฒนาป่าไม้ในพื้นที่นี้ และควรก่อสร้างฝายเก็บน้ำสายต่าง ๆ ไว้เป็นช่วง ๆ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน สนับสนุนการพัฒนาป่าไม้สำหรับการอนุรักษ์ในระยะฤดูแล้งจะระบายน้ำจากท่อส่งน้ำลงมาตามลำห้วยให้กับฝายเก็บกักน้ำต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ป่าไม้ในพื้นที่ ๘๐๐ ไร่ ดังกล่าวเจริญเติบโตได้ผลอย่างสมบูรณ์ตลอดปี..."

"...โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ควรครอบคลุมถึงการพัฒนาป่าไม้บริเวณต้นน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ และบริเวณต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำภูไม้รวกด้วยโดยให้พิจารณาเป็นพื้นที่พัฒนาป่าไม้ในเขตปริมณฑลของศูนย์ฯ พื้นที่ประมาณ ๗,๕๐๐ ไร่ และควรพิจารณาจัดตั้งหมู่บ้านป่าไม้ขึ้นที่ต้นน้ำครอบคลุมละประมาณ ๑๐๐ ไร่ เพื่อเป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินการพัฒนาป่าไม้ในพื้นที่ดังกล่าว..."

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริในส่วนของกรมพัฒนาที่ดิน ในการเสด็จฯ ทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร ดังนี้

ทรงแนะนำ "...ให้จัดทำ deep cultivation ในพื้นที่โครงการศูนย์ฯ ซึ่งมีสภาพเนื้อดินทรายหนา ดินเหนียวอยู่ชั้นใต้ดินให้ดำเนินการ โดยใช้เครื่องจักรกลกลบหน้าดินนำดินชั้นล่างให้กลับขึ้นมาอยู่ชั้นบน หรือ อาจลอกดินเลนในห้วยหนองน้ำมาถมปรับปรุงหน้าดิน ใช้ปุ๋ยคอกปรับปรุงบำรุงดินให้สามารถปลูกพืชต่าง ๆ ได้ ให้ทดลองเป็นบางส่วนก่อน เมื่อได้ผลดีก็จะแบ่งให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์คนละประมาณ ๑ ไร่..."

วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และ สมเด็จพระเทพรัตนสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และได้พระราชทานพระราชดำริสรุปได้ ดังนี้

"...ควรดำเนินการพัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง ให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลา และส่งเสริมให้ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้ทั้งการประมงและการปลูกพืชผักในบริเวณรอบ ๆ หนองน้ำด้วย เพราะการขุดบ่อขึ้นมาใหม่มักจะประสบปัญหา การขาดแคลนน้ำหรือถ้าน้ำท่วม ปลาที่หนีหายไปหมด..."

"...ให้อุปถัมภ์บ้านนาคเค้า ซึ่งในขณะนี้ก็รู้สึกดีขึ้นกว่าเดิมมากและก็มีส้วมใช้ และให้ราษฎรรวมกัน หรือเลือกผู้นำหมู่บ้าน ที่จะนำพาพัฒนาให้เจริญต่อไป..."

"...ให้จัดหาพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกราษฎรบุกรุกแผ้วถางป่าไปแล้ว จัดทำเป็นสถานที่ปลูกโดยแสดงให้เห็นว่า ป่าไม้สามารถป้องกันการพังทลายของดินได้ แต่ราษฎรบุกรุกทำลายป่ามาก ๆ แล้วจะทำให้เกิดผลเสียอย่างไรบ้าง ..."

"...ให้มีการพัฒนาป่าไม้ด้วยระบบชลประทานโดยเร็ว ปลูกไม้โตเร็ว ซึ่งต้องโตเร็วกว่าที่อื่นถึง ๒ เท่าตัว เพราะภูมิประเทศนี้เหมาะสมดีมาก และมีปริมาณน้ำมากในฤดูฝนก็จะใช้น้ำฝนในฤดูแล้งก็จะปล่อยน้ำจากห้วยตาดไฮใหญ่ลงมา (เพื่อเป็นการเพิ่มน้ำฝนให้มากขึ้น)..."

"...ในขณะที่เดียวกันให้ศึกษาว่าประชากรแต่ละครอบครัวควรปลูกไม้ใช้สอยเป็นจำนวนกี่ไร่จึงจะพอเพียง เมื่อราษฎรมีไม้ใช้สอยพอเพียงแล้ว ก็จะไม่บุกรุกขึ้นไปทำลายป่าสงวนแห่งชาติต่อไป..."

"... ให้มีการสาธิตการปลูกป่า ๓ อย่าง คือ ไม้ผลและไม้ใช้สอยโดยให้ทำบริเวณเชิงเขาด้านทิศตะวันตกเพื่อให้ราษฎรมาดูเป็นตัวอย่างสามารถใช้ประโยชน์ได้ทุก ๆ ด้าน เช่น ไม้ผล ใช้รับประทานและใช้สอยต่าง ๆ ส่วนไม้ใช้สอยก็จะใช้ทำฟืน เผาถ่านฯลฯ ..."

"...ให้นำการทดลองการปลูกต้นยูคาลิปตัส โดยเปรียบเทียบการปลูกในขณะที่กล้าไม้มีราก งอกอยู่ในถุงกับการปลูกรากตรงอย่างไรจะเจริญเติบโตเร็วกว่ากัน..."

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรอ่างเก็บน้ำตาตไฮใหญ่และบริเวณเขตปริมณฑล โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ สรุปรพระราชดำริได้ดังนี้

“...ควรดำเนินการพัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำชลประทานแบบง่าย ๆ เช่น การต่อท่อส่งน้ำด้วยไม้ไผ่เพื่อนำน้ำไปสนับสนุนการปลูกป่าในบริเวณฝายกั้นน้ำ และการปลูกป่าโดยธรรมชาติซึ่งไม่มีฝายกั้นน้ำ และแสดงให้เห็นวิธีการต่าง ๆ ในบริเวณที่ว่างเปล่า และสามารถเข้าไปถึงก็ให้พยายามก่อสร้างฝายกั้นน้ำขนาดเล็ก ๆ เพื่อรวบรวมน้ำเข้ารวมกัน และพยายามกระจายน้ำออกไปทั่วบริเวณ เพื่อเสริมสร้างความชุ่มชื้นให้แก่ดินในบริเวณนั้น ซึ่งจะพัฒนาป่าได้อย่างรวดเร็วเมื่อก่อสร้างฝายเล็ก ๆ แล้วก็ให้ปลูกป่าเสริมให้สามารถปกปิดในบริเวณนั้นได้ทั่วถึงและพยายามส่งเสริมให้มีการสร้างแนวกันไฟด้วย...”

“...อ่างเก็บน้ำห้วยตาตไฮใหญ่นี้ พยายามให้ใช้ประโยชน์จากน้ำให้มากที่สุด และลองคำนวณดูว่าเมื่อใช้น้ำอย่างเต็มที่แล้วน้ำจะลดลงถึงระดับไหนได้บ้าง และจะเป็นอุปสรรคต่อการที่จะเป็นแหล่งประมงของชาวบ้านได้หรือไม่...”

“...หมู่บ้านนากเค้านี้ ให้จัดเป็นหมู่บ้านพัฒนาด้วยระบบสหกรณ์ แต่ไม่ใช่ตั้งสหกรณ์ขึ้นมาเพื่อกู้เงินเพียงอย่างเดียวการจัดหมู่บ้านเป็นระบบสหกรณ์นั้น จะต้องมีการบริหารจัดการงานในทุก ๆ ด้าน เช่น ฝ่ายเกษตรกร ฝ่ายชลประทาน (ผู้ใช้น้ำ) ฝ่ายเทคนิควิชาการต่างๆ โดยมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เป็นผู้อุปถัมภ์ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะด้านวิชาการคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ควรมาจากกรรมการหมู่บ้าน และตัวผู้ใหญ่บ้านด้วยไม่ควรที่จะตั้งขึ้นมาใหม่เพราะอาจเกิดการขัดแย้งกันเหมือน เช่นที่หุบกะพงเคยประสบปัญหามาแล้ว...”

“...เมื่อสามารถพัฒนาหมู่บ้านนากเค้านี้ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้จากอาชีพเสริมต่าง ๆ แล้วก็กลายเป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่จะให้หมู่บ้านใกล้เคียง อาจเป็นแบบอย่างได้ และพยายามพัฒนาหมู่บ้านอื่น ๆ ตามบ้านนากเค้าซึ่งก็จะกลายเป็นหมู่บ้านบริวารต่อไป เช่น บ้านม่วง บ้านโพนงาม เป็นต้น...”

“...การดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์จะต้องกระทำด้วยความมั่นใจว่า ราษฎรจะต้องมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ใช่นำราษฎรมาเป็นเครื่องทดลอง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใจความตั้งใจจริงของเจ้าหน้าที่ และความร่วมมือของราษฎรอย่างแท้จริงโดยราษฎรจะต้องมีวินัยสูงด้วยจึงจะประสบผลสำเร็จ ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีที่นาเป็นส่วนกลางของศูนย์ฯ ด้วยเพื่อให้ราษฎรเข้ามาฝึกอบรมการทำนา และให้ผลตอบแทนแก่ราษฎรนั้น ๆ โดยทำในลักษณะคล้ายๆ กับการเช่านาทำและศูนย์ฯ พยายามส่งเสริมให้ราษฎรทำนาโดยใช้น้ำชลประทานจากคลองส่งน้ำห้วยเตี้ยกให้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามทดลองและหาข้าวพันธุ์ดีเพื่อนำไปส่งเสริมให้ราษฎรปลูกข้าวพันธุ์ดีให้มากขึ้น และต้องสำรวจดูว่าราษฎรมีที่ดินครอบครัวยุคที่ไร่ ปลูกข้าวได้พอกินหรือไม่ ถ้าไม่พอกินก็อาจพิจารณาจัดรูปที่ดินให้แก่ราษฎรที่ขาดแคลนโดยพิจารณาเขตป่าเสื่อมโทรมที่ไม่มีสภาพป่าเหลืออยู่แล้ว โดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จะดูแลในระยะแรก ในระยะต่อไปก็อาจจัดในรูปแบบหมู่บ้านป่าไม้และออก สทก. ให้...”

“...เรื่องยาวพาราให้พิจารณาพื้นที่ทดลองการปลูกยางซึ่งควรอยู่ในพื้นที่ป่ามิใช่ไปแย่งพื้นที่ทำนาโดยทดลองปลูกทั้งในที่ลุ่มและที่ดอนเพื่อเปรียบเทียบดูว่าบริเวณใดจะให้ผลผลิตดีกว่ากัน...”

“...โรงงานผลิตปูนเส้น ให้ทำเป็นตัวอย่างขนาดเล็กในหมู่บ้านโดยรวบรวมราษฎรสัก ๕ - ๖ ครอบครัว เพราะถ้าทำเล็กเกินไปก็จะเสียเวลาและไม่คุ้มกัน และไม่ทำให้ใหญ่โต เพราะจะทำให้กลายเป็นระบบธุรกิจการค้าไป...”

“...สำหรับสถานีทดลองต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว เช่น สถานีทดลองพืชไร่ พืชสวน ปศุสัตว์และอื่น ๆ นั้น ก็ดำเนินไปตามปกติศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯจะไม่ไปแย่งงานมาทำแต่จะพยายามทดลองงานแปลก ๆ ใหม่ ๆ และใช้เทคนิควิชาการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองได้ ซึ่งศูนย์ฯ แต่ละแห่ง จะแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเช่น ศูนย์ฯ พิภูลพอกกับศูนย์ฯ ภูพานเพราะศูนย์ฯ ภูพานจะมีทุก ๆ อย่างรวมกันอยู่ในบริเวณเดียวกัน...”

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ในการนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปได้ดังนี้

“...ควรจัดระบบให้ราษฎรเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้มากขึ้นโดยให้ราษฎรบริเวณใกล้เคียง เข้ามาทดลอง ทำการเพาะปลูก เช่นการปลูกข้าวในบริเวณพื้นที่ของศูนย์ฯ ศูนย์ฯ จะเข้าช่วยบริการ ในด้านเทคนิควิชาการและช่วยเหลือดูแล ในด้านต่าง ๆ ด้วย เมื่อราษฎรได้ผลผลิตออกมา แล้วก็ควรจะสำรอง ส่วนหนึ่งไว้เป็นส่วนกลาง ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ และควรเก็บผลผลิตส่วนสำรองนี้ไว้ ในยุ้งฉางส่วนกลาง ของศูนย์ฯ ในโอกาสต่อไปก็สามารถนำผลผลิตส่วนนี้ไปช่วยเหลือ และสนับสนุนแก่เกษตรกรที่ยากจนในพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป...”

“...โดยเหตุที่การผลิตและการจำหน่ายผลผลิต จะเป็นเรื่องสำคัญต่อไปจึงควรพิจารณาให้พาณิชย์ จังหวัดเข้าร่วมในการนำผลผลิตของเกษตรกรไปจำหน่ายยังตลาดต่าง ๆ เพราะที่ผ่านมามีอุปสรรคปัญหาว่าปลูกพืชได้แล้วไม่รู้จะนำไปจำหน่ายที่ไหน...”

“...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จะต้องเป็นที่รวบรวมงานด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การพัฒนาด้านการผลิต การซื้อ และการจัดจำหน่าย รวมทั้งงานด้านวิชาการต่าง ๆ ให้ครบเป็นวงจรด้วย นอกจากนี้ หากหน่วยราชการใดสนใจจะเข้ามาดำเนินการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ก็ย่อมจะกระทำได้อีกถ้ามีวัตถุประสงค์ร่วมในการมุ่งส่งเสริมให้ประโยชน์ต่อราษฎรให้มากที่สุด...”

“...ศูนย์ควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้นและให้มีการเพิ่มพูน โดยนำผลผลิตต่าง ๆ ไปจำหน่าย และนำรายได้ เข้าเป็นกองกลางและเก็บไว้ใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ในลักษณะเป็นการบริหารจัดการด้านการเงิน เพื่อเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติเพราะเท่าที่ผ่านมาเมื่อราษฎรได้ผลผลิตแล้วส่วนใหญ่ก็จะนำเงินไปใช้หนี้สินจนหมด ถ้ามีเหลือก็จะนำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือเล่นการพนันกันจนหมดแล้วก็จะไปกู้หนี้ยืมสินกันต่อไป อีก จึงต้องพยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สินของราษฎรให้ได้หากการบริหารจัดการด้านการเงิน ประสบผลสำเร็จดี ก็จะนำไปใช้เป็นตัวอย่างแก่ศูนย์ฯ อื่นต่อไป...”

“...ให้กรมวิชาการเกษตรจัดหาอุปกรณ์และดำเนินการสาธิตและฝึกอบรมการเพาะเชื้อเห็ดให้แก่ราษฎรด้วย...”

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการดำเนินงานของสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกลนคร และได้พระราชดำริ สรุปได้ดังนี้

“...ให้สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกนกร่วมกับปศุสัตว์จังหวัดพิจารณาจัดทำโครงการมพาสเจอร์ไรส์ ในลักษณะเป็น Pilot Project และให้เร่งดำเนินการโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กไปก่อนเพื่อใช้เป็นทางทดสอบ และวิจัย การแปรสภาพนมสดตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพน้ำนม ซึ่งหากการทดสอบดังกล่าวได้ผลดีและ ได้รับความสนใจจากผู้บริโภค รวมทั้งราษฎรในพื้นที่ให้การสนับสนุนมากขึ้นก็อาจขยายและปรับปรุงการ ดำเนินงานในรูปแบบสหกรณ์ในโอกาสต่อไป และถ้าหากมีปริมาณนมสดเหลือมากพอก็จะแปรสภาพเป็น นมผงได้ ...”

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ในการนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับงานพัฒนาต่างๆ สรุปได้ดังนี้

“..ในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ นี้ จะเน้นให้หน่วยราชการต่าง ร่วมมือ ประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยจะเป็นทั้งการศึกษาและทดลองการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพาะ ปลูกพืช การประมง การเลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ การเพาะเห็ด การแปรสภาพจากพืชเกษตร เช่น โรงสีข้าว การปลูก หม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าและการตัดเย็บเสื้อผ้า รวมทั้งการจำหน่ายผลผลิตต่าง ๆ ให้เป็นระบบครบวงจรและ พยายามใช้ประโยชน์จากทุก ๆ ส่วนให้มากที่สุด เช่น โรงสีข้าว เมื่อนำข้าวเปลือกมาสีเป็นข้าวสารแล้ว จะมีส่วน หนึ่งที่จะต้องทิ้งไปเป็นแกลบ และมีปลายข้าวต่าง ๆ ปะปนอยู่ก็ให้นำไปทำพื้นเมืองมาเลี้ยง ในบริเวณนี้ เพื่อจะได้ กินอาหารในส่วนที่จะต้องทิ้งไป หรือแกลบที่จะต้องทิ้งก็ให้ลองพิจารณานำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น เป็น เชื้อเพลิงก็ได้ ...”

“...ส่วนสถานีทดลองต่าง ๆ ของกรมวิชาการเกษตรนั้นก็ดำเนินงานได้ดี อยู่แล้วศูนย์ศึกษาการพัฒนา ภูพานฯ ก็จะไม่ไปแย่งงานของสถานีทดลองต่าง ๆ มาดำเนินการ...”

“...งานปลูกหม่อนเลี้ยงไหมนั้น ควรมุ่งส่งเสริมให้ราษฎรสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในครัวเรือนได้ โดยอาจดำเนินการก่อสร้างอาคารเลี้ยงไหมขนาดเล็ก ๆ ใช้วัสดุอุปกรณ์ในพื้นที่ที่ราคาไม่แพงนัก เพราะการ ก่อสร้างอาคารเพาะเลี้ยงไหมของศูนย์ฯ จะมีราคาสูงถึง ๓๐๐,๐๐๐ บาท ราษฎรคงไม่มีความสามารถที่จะ ดำเนินการเองได้ ก็จะกลายเป็นทางราชการสามารถดำเนินงานได้ แต่ราษฎรไม่สามารถดำเนินการเองได้ ส่วนใน บริเวณศูนย์ฯ ที่มีการปลูกหม่อนและโรงเพาะเลี้ยงไหมแล้วก็ให้นำราษฎรในบริเวณนี้มาฝึกอบรมดำเนินงานได้ และพยายามส่งเสริมสาธิตให้ราษฎรได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้ เต็มที่ ...”

“...การดำเนินงานด้านการพัฒนาด้านปศุสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงวัวนม นั้น ให้ดำเนินการสาธิต ให้ ราษฎรเลี้ยงวัวนมให้มากขึ้น โดยราษฎรรวมกลุ่มกันดำเนินงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนต่อเมื่อมีความเข้าใจ และ ได้ผลดีแล้วก็จะขยายเป็นระบบสหกรณ์ต่อไป...”

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร อาคารอเนกประสงค์ ใน บริเวณโครงการชลประทานสกนกร และได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปได้ดังนี้

“...โครงการชลประทานต่างๆที่ก่อสร้างแล้วควรจัดการโดยร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมดำเนินงาน...”

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์รวม
น้ำนมภูพาน ตำบลพางัว อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปได้ดังนี้

“...ในการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์รวมน้ำนมภูพานนี้เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้แก่เกษตรกรและนำ
น้ำนมดิบมาทำเป็นนมสดพาสเจอร์ไรส์ โดยดำเนินการขนาดเล็กเพื่อเป็นการสาธิตเป็นตัวอย่างให้แก่เกษตรกร
ก่อน...”

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทอดพระเนตรการดำเนินงาน ของศูนย์ศึกษาการพัฒนา
ภูพานฯ และได้พระราชทานพระราชดำริ เกี่ยวกับงานพัฒนาในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

“...การดำเนินงานแบบไร่นาสวนผสม ในกิจกรรมระบบการทำฟาร์มนั้น จะได้ผลดีมากในเขตที่มีน้ำ
ชลประทานซึ่งในศูนย์ฯ นี้ การเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ก็ได้ผลดีพอสมควร ก็จะเป็นส่วนที่น่าสนใจสำหรับแสดงให้
ประชาชนทั่วไปมาศึกษาดูงานได้จะต้องพิจารณาหาพื้นที่ที่แสดงให้เห็นว่าจะสามารถปลูกพืชให้ได้ผลดี
ในพื้นที่ที่ไม่มีชลประทานด้วย ทั้งนี้เพราะพื้นที่ทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวซึ่งเรียกว่าเกษตร
น้ำฝนนั้น เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศจะมีพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานสนับสนุนได้อย่างสมบูรณ์เพียงประมาณ
ร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ เกษตรกรใช้ทำกินทั้งหมดปัญหาจึงส่งผลให้เกษตรกร ที่ทำการเพาะปลูกขาดแคลนน้ำอยู่
เสมอมา ถ้าฝนทิ้งช่วงเกิน ๗ วัน ก็จะทำให้ผลผลิตเสียหายเกษตรกรจึงมีรายได้น้อยและยากไร้ในที่สุด จึงมี
พระราชดำริให้แก้ไขเพื่อบรรเทาปัญหาให้เบาบางลง โดยอาศัยหนองบึงตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิม และดำเนินการ
ขุดลอก ปรับปรุงและยกคันดินให้สูงขึ้น ก็จะสามารถเก็บกักน้ำให้มากขึ้น หลังจากนั้น จะแนะนำส่งเสริมให้
เกษตรกรรู้จักการใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นถ้าเกษตรกรขยันก็จะทำการเกษตรบริเวณรอบๆ หนองน้ำได้รวมถึงการ
รวมกลุ่ม การเลี้ยงปลาอย่างเป็นระบบด้วย นอกจากนี้ ก็ควรปลูกกกตามริมหนองน้ำสำหรับจักสานและปลูกบัว
ไว้เก็บดอกและเม็ดจำหน่ายได้อีกทางหนึ่ง ...”

“...ในบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ นี้ควรพิจารณาปรับปรุงหนองเต่าและหนองแฝกให้
สามารถเก็บกักน้ำได้มากขึ้นและหาพื้นที่ที่ไม่มีน้ำชลประทาน แสดงให้ราษฎรเห็นว่าสามารถดำเนินการ
เพาะปลูกอย่างได้ผลดี โดยอาศัยน้ำฝน และน้ำจากหนองน้ำ...”

“...การดำเนินงานในพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานสมบูรณ์ดีแล้ว นั้นจะต้องแสดงให้เห็นแก่เกษตรกรเห็นว่าเมื่อ
มีน้ำชลประทานสมบูรณ์แล้ว เกษตรกรจะสามารถได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เช่นการปลูกพืช
เพียง ๒ ไร่ ก็จะสามารถได้ผลผลิต เท่ากับการปลูกพืชจำนวน ๑๐ ไร่ เกษตรกรก็จะเห็นประโยชน์และร่วมมือ
สนับสนุนโครงการฯ ราษฎรที่มีที่ดินอยู่เดิม ๒๐ ไร่ เมื่อมีโครงการชลประทานมาถึงมีการปรับปรุงพื้นที่ที่ดีแล้ว
ก็จะสามารถแบ่งพื้นที่จำนวน ๑๐ ไร่ ให้คนอื่นคนละ ๓ - ๔ ไร่ ก็จะทำให้มีจำนวนเกษตรกรมีพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น
อีก ๓ - ๔ ราย โดยตนเองอาจจะมีเก็บไว้เพียง ๑๐ ไร่ แต่สามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ก็จะได้
ผลผลิตเหมือนกับทำในที่เดิม ๕๐ ไร่ ตามแบบเดิม การทำเช่นนี้ก็จะทำให้เกษตรกรได้รับประโยชน์มากขึ้นและ
กระจายได้ทั่วถึงมากขึ้นด้วย โดยทดลองพิจารณาดำเนินการจัดหาที่ดินประมาณ ๕๐ ไร่ อาจจะทำซื้อที่ดินโดย
ใช้เงินจากมูลนิธิฯ พัฒนาแล้วนำพื้นที่ มาพัฒนาเป็นตัวอย่างให้ราษฎรเห็นว่าสามารถดำเนินการเพาะปลูกอย่าง
ได้ผลดี ในพื้นที่ที่ไม่มากนักและเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ทั้งหมด เมื่อดำเนินงานได้ ๓ - ๔ ปีพื้นที่นี้ก็จะสมบูรณ์
ต่อไปในอนาคต อาจแบ่งให้ราษฎรเข้าทำกินรายละ ๑ ไร่ ราษฎรก็จะสามารถดำเนินการอย่างได้ผลดี และ
เลี้ยงตัวเองได้...”

“...การที่ได้มีพระราชดำริ ให้ปลูกยางพาราในศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ นั้น มีวัตถุประสงค์หลักที่จะให้เป็นการปลูกเสริมป่า ซึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ มีสภาพป่าไม้ถูกทำลายไปมาก จึงต้องให้มีการปลูกยางแซมในป่า มากกว่าที่จะปลูกเป็นแถวเป็นแนว เพื่อกรีดยางเป็นอาชีพเหมือนอย่างภาคใต้ ส่วนการกรีดยางเป็นผลพลอยได้เนื่องจากยางที่ปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจกรีดน้ำยางได้ไม่มากเนื่องจากสภาพความชื้นไม่เหมาะสม และระยะเวลาที่กรีดยางได้ก็อาจจะน้อยกว่าทางภาคใต้ ดังนั้น จึงควรนำต้นยางเข้าไปปลูกแซมในพื้นที่ป่าทั่วไปจะช่วยสร้างความชุ่มชื้นและถนอมป่าเอาไว้ รวมทั้ง การสร้างป่าเพิ่มมากขึ้นส่วนการส่งเสริมการปลูกยางในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น จะดำเนินการในบริเวณที่มีความชื้นสูงมีปริมาณน้ำฝนมาก เช่นที่จังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร ส่วนในบริเวณอีสานตอนใต้นั้น เนื่องจากปริมาณน้ำฝนน้อยบางแห่งไม่เกิน ๑,๐๐๐ มิลลิเมตร ต่อปี ถ้าส่งเสริมการปลูกยางอาจจะได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร ...”

“... ในสภาพภูมิประเทศที่เป็นหินหรือลานหิน ที่เป็นลานหินล้วน ๆ และมีดินปนอยู่บ้างสภาพเช่นนี้จะมีรอยแตกอยู่ทั่วไปก็ควรพิจารณาหาต้นไม้ที่มีความทนต่อสภาพเช่นนี้มาปลูกตามรอยแตกของหินนั้น ๆ เมื่อต้นไม้สามารถเจริญเติบโตได้ดี ก็จะทำให้บริเวณนั้นมีปุ๋ยอินทรีย์วัตถุ ที่เกิดจากซากใบไม้ที่ร่วงหล่นมาทับถมกันในไม่ช้า สภาพลานหินก็จะค่อย ๆ ปรับสภาพกลายเป็นดินได้ต่อไป รวมทั้งการป้องกันการกัดเซาะของน้ำตามซอกหินและชะลอการไหลของน้ำภูเขาได้เป็นอย่างดี...”

“...เนื่องจากปัจจุบัน ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือมลภาวะเป็นพิษ กำลังเป็นปัญหาใหญ่ระดับโลก ซึ่งเรื่องหนึ่งได้แก่การเผาผลาญอินทรีย์สารมากเกินไป ทำให้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และไปห่อหุ้มโลกชั้นบรรยากาศ อันเป็นการปิดกั้นไม่ให้เกิดการระบายความร้อนเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งมีผลทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นเกิดความแปรปรวนอนุรักษสิ่งแวดล้อมมีความห่วงใยในปัญหานี้ ซึ่งเรียกว่า Green House Effect พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริ ให้นักวิชาการหรือศูนย์ฯ ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยหาปริมาณของออกซิเจนที่ต้นไม้ผลิตออกมาและศึกษาว่าพืชชนิดใด จะสามารถผลิตออกซิเจนได้มากกว่าคาร์บอนในพืชต่างๆ เนื่องจากพืชที่เก็บคาร์บอนไว้นั้น ส่วนใหญ่จะมาจากคาร์บอนไดออกไซด์ เมื่อเป็นดังนี้ก็สามารถกำหนดจำนวนคาร์บอนไดออกไซด์ ที่พืชดูดซับเข้าไปและจำนวนออกซิเจนที่พืชคายออกมา และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ก็จะสามารถทราบว่าพืชชนิดใดสามารถดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ได้ดีกว่า หรือสามารถคายออกซิเจนได้มากที่สุด ก็จะส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ชนิดนั้นให้มาก ๆ เพราะนอกจากจะช่วยลดคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศแล้ว ยังเพิ่มออกซิเจนด้วยซึ่งจะเป็นการบรรเทาปัญหา Green House Effect ...”

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ ถึงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปได้ดังนี้

“...ให้พิจารณาจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เป็นศูนย์ศึกษาวิจัยทดลองงานด้านต่างๆ ที่มีความเหมาะสม และสามารถนำไปปฏิบัติ เผยแพร่ ส่งเสริมความรู้การเกษตรและงานส่งเสริมอาชีพอื่น ๆ สู่ราษฎรในหมู่บ้านบริวาร และเขตปริมณฑลต่อไป...”

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และบ้านหนองไผ่ ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปได้ดังนี้

“...งานศึกษาเปิดเทศเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว สามารถเลี้ยงปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ เช่น ตามท้องทุ่งนาก็สามารถเจริญเติบโต นอกจากนี้ ข้อดีของเปิดเทศ คือสามารถทนทานต่อการเกิดโรคระบาดที่แพร่ระบาดกับสัตว์ปีกประเภทอื่นด้วย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาและพัฒนาพันธุ์สัตว์ประเภทอื่น ๆ เช่น โค ไก่ และสุกร เพื่อขยายผลสู่หมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ต่อไป...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการดำเนินงาน ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปความว่า

“...ทางโน้น ทำอุตสาหกรรมเป็นครัวเรือน ใช้ไม้ไผ่จำนวนมากในศูนย์ศึกษานี้ ควรรวบรวมพันธุ์ไม้ไผ่ในสภาพพื้นที่ต่างๆกัน ถ้าเลือกเฉพาะสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมปลูกแล้ว ที่อื่นไม่ทราบลองปลูกดูว่าจะได้ผลในสภาพใดบ้าง ต้องพยายามปลูกไม้ต่างๆ ในสภาพพื้นที่ต่าง ๆ ปลูกทุกลักษณะดิน ปลูกเป็นส่วน ๆ อาจไม่ได้อยู่ในเขตของป่าไม้ ควรปลูกในที่อื่นด้วยเพื่อเป็นตัวอย่าง เช่น การปลูกข้าว ไม่ใช่ปลูกในพื้นที่เหมาะสม ปลูกเป็นหย่อม ๆ ในลักษณะดินต่าง ๆ พื้นที่ต่างลักษณะน้ำต่าง ๆ กันเกษตรกรที่มาจากพื้นที่ที่เหมาะสมเลยไปเห็นแล้วสงสัยถ้ามาดูในสภาพพื้นที่ของเราเหมือนของเขา เขาก็จะมีกำลังใจต้องช่วยใส่ปุ๋ย ตักน้ำไปใส่ ๑๐ วันครั้ง พอจะไหวเพราะบางที่น้ำเพื่อบริโภคต้องเดินไป ๒ - ๓ กิโลเมตร ไผ่ถ้าปลูกได้จะช่วยในการปรับปรุงดินและไปทำประโยชน์ ในการอุตสาหกรรมและอย่างอื่นด้วย นอกจากนี้ได้พระราชทาน พระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า “...ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพิ่งดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำตามเชิงเขาต่าง ๆ เป็นอ่างเก็บน้ำ และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงในศูนย์ศึกษาฯ นี้ก็ได้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำได้อย่างทั่วถึงด้วย...”

“...กิจกรรมพัฒนาที่ดิน ได้ทอดพระเนตรสภาพดินลูกรัง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉพาะในเขตจังหวัดสกลนคร มีอยู่ถึง ๑.๖ ล้านไร่ จึงควรพิจารณาแก้ไขปัญหาดินลูกรังโดยเร็ว โดยพิจารณาดำเนินการนำเครื่องจักร เครื่องมือมากระทุ้ง ชั้นดินลูกรัง แล้วนำดินชั้นล่างขึ้นมาผสมกับดินลูกรังข้างบน แล้วไถกลบ เชื่อว่าภายใน ๒ ปี สามารถปลูกพืชได้ โดยเฉพาะต้นกระถินสามารถขึ้นได้รวดเร็วดีมาก ก็น่าจะทดลองดำเนินการดู ตัวอย่างเช่นที่ เขาชะงุ้ม ซึ่งมีสภาพแห้งแล้ง ดินเป็นลูกรังก็ดำเนินการโดยยืมดินจากฝ่ายป่าไม้ ซึ่งมีหน้าดินบนเนินแบ่งพื้นที่เป็นหลุม ๆ เอาต้นมะม่วงหิมพานต์มาปลูกไว้ เมื่อฝนลงชะหน้าดินบนภูเขาลงมาเป็นแนว ใช้เวลาสักระยะหนึ่งต้นมะม่วงหิมพานต์ก็สามารถขึ้นได้และที่สำคัญคือในบริเวณที่ไม่ดี ไม่เหมาะสมที่พืชจะขึ้นได้แต่เราสามารถทำให้ปลูกพืชได้ เมื่อชาวบ้านมาดูเห็นได้ก็น่าจะนำไปเป็นตัวอย่าง และทดลองทำในพื้นที่ของตนต่อไป...”

“...กรมพัฒนาที่ดินควรร่วมมือกับกรมชลประทาน ดำเนินการศึกษาและทดลองฟื้นฟูดินลูกรังในพื้นที่โครงการปาร์กน้ำบ้านทรายทอง ตำบลปทุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ซึ่งดินมีสภาพเป็นดินลูกรัง โดยเริ่มการปลูกต้นกระถิน และใช้น้ำชลประทานจากอ่างเก็บน้ำห้วยบ้านแพงตอนบน ซึ่งกรมชลประทานได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อฟื้นฟูดินให้มีปุ๋ยธรรมชาติและใช้น้ำทำการเกษตร เช่น อาจทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จนถึงการปลูกข้าว...”

กิจกรรมการศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริ ดังนี้

“...ในการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ นั้น จะต้องแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ หนึ่ง สำหรับคนเลี้ยงจริงจัง ไปซื้ออาหารและอีกส่วนหนึ่งสำหรับชาวบ้านแท้ ๆ ในขั้นต่ำกว่ามันต้องมีนะ ถ้าเราคิดจะเลี้ยงขั้นสูงตลอดเวลา ชาวบ้านเขาสู้ไม่ไหวถ้ามีอะไรผิดปกติไปหน่อย จะล้มจมเป็นหนี้ เป็นหนี้แล้วเสร็จเลย ปีหนึ่งก็ปลดหนี้เขาไม่ได้ แต่ถ้าแจกชาวบ้านที่พื้น ๆ ต้องให้อะไรที่ง่ายที่สุด เพราะอันตรายเรื่องทางเศรษฐกิจ ถ้าสมมุติ

ชาวบ้านเป็นหนี้ สมัยนี้ชอบเป็นหนี้ ทางราชการก็ชอบส่งเสริมให้เป็นหนี้ เพราะบอกว่าเป็นหนี้ดี โดยมากเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ ต้องเป็นหนี้ถึงจะดี เพราะว่าหมายถึงลงทุนได้มาก เมื่อลงทุนมากก็ได้เงินมาก แต่ถ้าลงทุนมากมีปริมาณมาก ได้ราคาก็ตก ก็กลายเป็นหนี้ อันนี้ยุ่งที่สุด อันนี้พูดอาจจะไม่สมัยใหม่เหมือนโบราณเหมือนคนถอยหลังเข้าคลอง แต่ว่าความเป็นจริงถ้าหากว่าเราส่งเสริมให้ทำอะไรที่ใช้เทคโนโลยีมันต้องเป็นหนี้ เมื่อเป็นหนี้แล้วถ้าแก้ได้กำไรมา แก้ไม่ไปใช้หนี้แก้คลอง เมื่อคลองแล้ว อันนี้ไม่เป็นไร ธนาคารเขาให้ดอกเบี้ยก็ให้ ผลสุดท้ายก็พอกไปพอกมาแล้วรัฐบาลก็ต้องยกหนี้ให้ หรือต้องปลดหนี้ให้เสียงประมาณเป็นพันล้าน คงได้เผชิญปัญหาหนี้ เพราะเห็นว่าเราส่งเสริมให้ใช้วิทยาการสูง จะดูเหมือนกับทหารูณว่า ไม่ให้วิทยาการสูงกับชาวบ้าน แต่ว่าเพราะว่าต้องให้วิทยาการสูงพอสมควรค่อย ๆ เพิ่มขึ้นไปอันนี้ขอเตือนอยู่นิด สมมุติว่าไอ้ตัวนี้มันดี มันตก มันเลี้ยงง่ายก็น่าจะผสมพันธุ์แท้ ไว้มาก ๆ เพราะถ้าไปผสมกับตัวอื่น ที่ได้ผลดีเหมือนกัน ดีกว่า เลี้ยงง่ายก็จึงแจก ส่วนเรื่องไก่แม่แต่ไก่บ้านก็ตาย แต่ไก่บ้านโดยมากเมื่อก่อนนี้ตายก็ช่างมันเดี๋ยวนี้เพราะว่าได้เทคโนโลยี ตายตุมมันเสียทำอะไรที่มันแข็งแรงกว่าก็เปิด เปิดนี้ดีใช้ก็ใช้ได้ดี แต่ถ้าไปถามเขาว่าโน..โน..โน..เขาไม่เอา เขาไม่ชอบกินไข่เปิด..”

วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๓๗

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สรุปได้ดังนี้

“...พิจารณาลองนำพันธุ์ทุเรียนพื้นเมืองจาก สปป. ลาว มาปลูกที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ รวมทั้งนำพันธุ์ทุเรียนของ สปป.ลาว ไปปลูกทดลองในพื้นที่ศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรที่ สปป. ลาว ...”

“...บริเวณพื้นที่อำเภอหนองสองห้อง มักจะประสบปัญหาความแห้งแล้งน่าจะทดลองนำพันธุ์ ข้าวไร่ไปส่งเสริมการปลูกโดยขอยืมที่ชาวบ้านเมื่อได้ผลก็ยกผลผลิตทั้งหมดให้กับเจ้าของพื้นที่ราษฎรก็จะได้ปฏิบัติและทำได้ด้วยตนเองต่อไป...”

“...ศึกษาและทดลองปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดสกลนคร โดยประสานงานกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ...”

๒. ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

ส่วนราชการที่ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกันแบบบูรณาการได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินการของแผนแม่บทปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. งานชลประทาน

๑.๑ แนวพระราชดำริ

พระราชดำริหลักสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางการดำเนินงานด้านชลประทานสำคัญ ๆ ดังนี้

"...พื้นที่พัฒนาป่าไม้ระหว่างแนวท่อส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่ กับห้วยยาง ประมาณ ๘๐๐ ไร่ ควรสร้างบ่อจ่ายน้ำขนาดเล็กไว้ตามแนวท่อส่งน้ำบริเวณลูกเนินและสร้างอาคารบังคับน้ำบริเวณที่ท่อส่งน้ำตัดผ่านลำห้วยสายต่าง ๆ ด้วยเพื่อส่งน้ำสนับสนุนการพัฒนาป่าไม้ในพื้นที่นี้ และควรก่อสร้างฝายเก็บน้ำสายต่าง ๆ ไว้เป็นช่วง ๆ เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน สนับสนุนการพัฒนาป่าไม้สำหรับการในระยะฤดูแล้งจะระบายน้ำจากท่อส่งน้ำลงมาตามลำห้วยให้กับฝายเก็บกักน้ำต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ป่าไม้ในพื้นที่ ๘๐๐ ไร่ ดังกล่าวเจริญเติบโตได้ผลอย่างสมบูรณ์ตลอดปี..."

เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๖
ณ บ้านนาบกเค้า อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

"...ควรดำเนินการพัฒนาการประมงให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง ให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ ปลา และส่งเสริมให้ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้ทั้งการประมงและการปลูกพืชผักในบริเวณรอบ ๆ หนองน้ำด้วย เพราะการขุดบ่อขึ้นมาใหม่มักจะประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำหรือถ้าน้ำท่วมปลาก็หนีหายไปหมด..."

"...ให้มีการพัฒนาป่าไม้ด้วยระบบชลประทานโดยเร็ว ปลูกไม้โตเร็วซึ่งต้องโตเร็วกว่าที่อื่นถึง ๒ เท่าตัว เพราะภูมิประเทศนี้เหมาะสมดีมาก และมีปริมาณน้ำมากในฤดูฝนก็จะใช้น้ำฝนในฤดูแล้งก็จะปล่อยน้ำจากห้วยตาดไฮใหญ่ลงมา (เพื่อเป็นการเพิ่มน้ำฝนให้มากขึ้น)..."

เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๗
ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

"...ควรดำเนินการพัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำชลประทานแบบง่าย ๆ เช่นการต่อท่อด้วยไม้ไผ่ เพื่อนำน้ำไปสนับสนุนการปลูกป่าการปลูกป่าในบริเวณฝายกั้นน้ำและการปลูกป่าโดยธรรมชาติซึ่งมีฝายกั้นน้ำและแสดงให้เห็นผู้มาดูงานได้เห็นวิธีการต่าง ๆ ในบริเวณที่ว่างเปล่าและสามารถเข้าไปถึงก็ให้พยายามก่อสร้างฝายกั้นน้ำขนาดเล็ก ๆ เพื่อรวบรวมน้ำเข้ารวมกัน และพยายามกระจายน้ำออกไปทั่วบริเวณ เพื่อเสริมสร้างความชุ่มชื้นให้แก่ดินในบริเวณนั้น ซึ่งจะพัฒนาป่าได้อย่างรวดเร็วเมื่อก่อสร้างฝายเล็ก ๆ แล้วก็ให้ปลูกป่าเสริม ให้สามารถปกปิดในบริเวณนั้นได้ทั่วถึงและพยายามส่งเสริมให้มีการสร้างแนวกันไฟด้วย..."

เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๗
ณ อ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่และบริเวณเขตปริณชิตโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

“...อ่างเก็บน้ำห้วยตาดไฮใหญ่นี้ พยายามให้ใช้ประโยชน์จากน้ำให้มากที่สุด และลองคำนวณดูว่าเมื่อใช้น้ำอย่างเต็มที่แล้วน้ำจะลดลงถึงระดับไหนได้บ้าง และจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานที่จะเป็นแหล่งประมงของชาวบ้านได้หรือไม่...”

“...พระราชดำริให้แก้ไขเพื่อบรรเทาปัญหาให้เบาบางลงโดยอาศัยหนองบึง ตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิม และดำเนินการขุดลอก ปรับปรุงและยกคันดินให้สูงขึ้นก็จะสามารถเก็บกักน้ำให้มากขึ้นหลังจากนั้นจะแนะนำส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นถ้าเกษตรกรขยันก็จะทำการเกษตรบริเวณรอบ ๆ หนองน้ำได้ รวมถึงการรวมกลุ่มการเลี้ยงปลาอย่างเป็นระบบด้วยนอกจากนี้ก็ควรปลูกกอกตามริมหนองน้ำสำหรับจักสานและปลูกบัวไว้เก็บดอกและเม็ดจำหน่ายได้อีกทางหนึ่ง...”

“...การดำเนินงานในพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานสมบูรณ์ดีแล้วนั้นจะต้องแสดงให้เห็นแก่เกษตรกรเห็นว่าเมื่อมีน้ำชลประทานสมบูรณ์แล้วเกษตรกรจะสามารถได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น...”

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๒
ณ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

“..ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือพึงดำเนินการก่อสร้างแหล่งน้ำตามเชิงเขาต่าง ๆ เป็นอ่างเก็บน้ำ งานชลประทานและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงในศูนย์ศึกษาฯ ก็จะได้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำได้ทั่วถึงด้วย...”

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓
ณ บ้านหนองไผ่ ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

๑.๒ การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

จากพระราชดำริ ดังกล่าว งานชลประทานจึงได้มุ่งเน้นการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ พร้อมกับมีความสอดคล้องกับภารกิจของกรมชลประทาน คือ

- พัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของกลุ่มน้ำ ให้สมดุลและเพียงพอ
- บริหารจัดการน้ำที่มีคุณภาพดีให้กับผู้ใช้น้ำทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพทั่วถึงเป็นธรรมและยั่งยืน
- ให้ประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและบริหาร
- จัดการน้ำทุกระดับอย่างบูรณาการ โดยการก่อตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน
- ดำเนินการป้องกันและบรรเทาภัยจากน้ำ
- รักษาพื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน

๒. งานศึกษาและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้

๒.๑ แนวพระราชดำริ

แนวพระราชดำริให้มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในภาพรวม และพระราชดำริเฉพาะด้าน เฉพาะศูนย์ฯ ในประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

๑. พระราชดำรัสเกี่ยวกับปรากฏการณ์และความสมดุลธรรมชาติ เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๒

“...อาจมีบางคนเข้าใจว่า ทำไมจึงสนใจเรื่องชลประทานหรือเรื่องป่าไม้ จำได้เมื่ออายุ ๑๐ ขวบ ที่โรงเรียนมีครูคนหนึ่งซึ่งเดี๋ยวนี้ตายไปแล้ว สอนเรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องการอนุรักษ์ดิน แล้วให้เขียนว่าภูเขาต้องมีป่าไม้อย่างนั้น เมื่อดฝนลงมาแล้วจะชะดินลงมาเร็วทำให้ไหลตามน้ำไปทำความเสียหาย ดิน หมดจากภูเขาเพราะไหลตามสายน้ำไปก็เป็นหลักของป่าไม้เรื่องการอนุรักษ์ และเป็นหลักของชลประทานที่ว่าถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบน จะทำให้เดือต้อร่นตลอดตั้งแต่ดินบนภูเขาจะหมดไป กระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในแม่น้ำทำให้น้ำท่วมนี้ เรียนมาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ...”

๒. พระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือมลพิษ ซึ่งมีผลทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น โดยมีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน ศึกษาวิจัยหาปริมาณของออกซิเจนที่ต้นไม้ผลิตออกมาและศึกษาว่าพืชชนิดใดจะสามารถผลิตออกซิเจนได้มากกว่าคาร์บอนไดออกไซด์ หรือศึกษาหาปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ในพืชต่าง ๆ ดูดซับเข้าไป แล้วนำไปส่งเสริมให้ มีการปลูกต้นไม้ชนิดนั้นให้มาก ๆ เป็นการบรรเทาปัญหา Green House Effect ได้วิธีหนึ่ง

๓. ข้อเสนอแนะจากผลการประเมินโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประจำปี ๒๕๔๐ ของสำนักงาน กปร. เกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาศูนย์ฯ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้เป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการที่สมบูรณ์แบบ พร้อมกับการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เป็นศูนย์ รวมด้านต่าง ๆ เพื่อให้ก้าวไปสู่การพึ่งตนเองในที่สุด

๒.๒ การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

จากแนวพระราชดำริและกรอบแนวคิดต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น งานศึกษาและพัฒนา ป่าไม้ ได้กำหนดกรอบทิศทางการดำเนินการศึกษาและพัฒนาด้านป่าไม้ โดยมีเป้าประสงค์ที่จะดำเนินการให้ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายของศูนย์ฯ อยู่คู่กับสังคมโดยตลอดไป รวมทั้งประชาชนได้มีการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างมีความสุข ภายใต้ความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยจะส่งเสริมให้ท้องถิ่นและชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีความสามารถและศักยภาพเพียงพอที่จะบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลบนพื้นฐาน การจัดการเชิงพื้นที่ การมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ

๓. งานศึกษาและพัฒนาปรับปรุงบำรุงดิน

๓.๑ ปี พ.ศ. ๒๕๒๖

ได้พระราชทานพระราชดำริแนะนำให้จัดทำ deep cultivation ในพื้นที่โครงการศูนย์ฯ ซึ่งมีสภาพเนื้อดินทรายหนา ดินเหนียวอยู่ชั้นใต้ดิน ให้ดำเนินการโดยใช้เครื่องจักรไถกลบหน้าดิน นำดินชั้นล่างให้กลับขึ้นมาอยู่ชั้นบน หรืออาจลอกดินเลนในห้วย หนอง นำมาถมปรับปรุงหน้าดิน ใช้ปุ๋ยคอกปรับปรุงบำรุงดินให้สามารถปลูกพืชต่าง ๆ ได้

ต่อมาเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้พระราชทานพระราชดำริให้ขยายการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ให้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการใช้ปุ๋ยพืชสดจากพืชตระกูลถั่วเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน และลดอัตราการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ซึ่งจำเป็นต้องซื้อจากต่างประเทศและมีราคาแพง

- การสนองแนวพระราชดำริ

ได้ดำเนินการศึกษา ทดลอง วิจัยในหลายด้าน อาทิ ทดสอบการปรับปรุงดินเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว เป็นต้น ทั้งนี้โดยการทำ deep cultivation ใช้เครื่องจักรไถกลบหน้าดิน นำดินชั้นล่างให้กลับขึ้นมาผสมชั้นบน

สาธิตและส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก การจัดระบบปลูกพืชดินหมุนเวียน ใช้ปุ๋ยพืชสดอนุรักษ์ดินและน้ำ ปรับรูปแปลงนาในพื้นที่ของเกษตรกร

๓.๒ ปี พ.ศ. ๒๕๓๒

ในสภาพภูมิประเทศที่เป็นหินหรือลานหิน ที่เป็นหินล้วน ๆ และมีดินปะปนอยู่บ้างสภาพเช่นนี้จะมีรอยแตกอยู่ทั่วไป ก็ควรพิจารณาหาต้นไม้ที่มีความทนต่อสภาพเช่นนี้มาปลูกตามรอยแตกของหินนั้น ๆ เมื่อต้นไม้เจริญเติบโตได้ดี ก็จะทำให้บริเวณนั้นมีปุ๋ยอินทรีย์วัตถุที่เกิดจากซากใบไม้ที่ร่วงหล่นมาทับถมกัน ในไม่ช้าลานหินก็จะค่อยๆปรับสภาพ กลายเป็นดินได้ต่อไป รวมทั้งป้องกันการกัดเซาะของน้ำตามซอกหินและชะลอการไหลของของน้ำจากภูเขาได้เป็นอย่างดี

ทรงมีพระราชดำริให้นักวิชาการ หรือศูนย์ศึกษาฯ ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยหาปริมาณคาร์บอนในพืชต่าง ๆ เนื่องจากคาร์บอนที่พืชเก็บไว้นั้นส่วนใหญ่จะมาจากคาร์บอนไดออกไซด์ เมื่อเป็นดังนี้จะสามารถกำหนดจำนวนคาร์บอนไดออกไซด์ที่พืชดูดซับเข้าไป และจำนวนออกซิเจนที่พืชคายออกมา เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกันก็จะสามารถทราบได้ว่า พืชชนิดใดดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ได้ดีกว่า หรือสามารถคายออกซิเจนได้มากที่สุด ก็จะส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ชนิดนั้นให้มาก ๆ นอกจากจะช่วยลดคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศแล้ว ยังเพิ่มปริมาณออกซิเจนด้วย ซึ่งเป็นการบรรเทาปัญหา green house effect ด้วย

- การสนองแนวพระราชดำริ

ทางศูนย์ศึกษาฯ ได้ดำเนินการคัดเลือกพันธุ์ไม้และทดลองปลูกแล้ว พบว่าอัตราการรอดตายของพันธุ์ไม้ต่ำมาก ในส่วนกิจกรรมปรับปรุงบำรุงดินจะพิจารณาคัดเลือกพันธุ์หญ้าแฝกและนำไปปลูกในพื้นที่ เพื่อลดการชะล้างหน้าดิน ชะลอการไหลบ่าของน้ำและช่วยกรองตะกอนดิน และจะดำเนินการปลูกไม้โตเร็วชนิดต่างในพื้นที่ทิ้งร้าง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปริมาณคาร์บอนที่พืชกักเก็บไว้ต่อไป

๔. งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม

๔.๑ พระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินติดตามการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ในระหว่างปี ๒๕๒๖-๒๕๓๗ และได้พระราชทานพระราชดำริ เพื่อให้หน่วยงานราชการต่าง ๆ ร่วมปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีพระราชดำริเกี่ยวกับศูนย์ฯ ด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ปี พ.ศ. ๒๕๒๖

“...พืชพันธุ์ถั่วที่จะทดลองอาจพัฒนาไปถึงขั้นเกษตรอุตสาหกรรม (Agro-Industry) เช่น ดำเนินงานโรงงานวันเส้น ซึ่งต้องพิจารณาว่าจะตั้งขนาดกลางหรือขนาดเล็ก หากเป็นขนาดเล็ก ก็ให้ดำเนินงานในระดับหมู่บ้าน แต่ถ้มีปัญหาการควบคุมคุณภาพได้ตั้งนั้นจึงอาจจะจำเป็นต้องก่อสร้างขนาดกลางก็ได้...”

- ปี พ.ศ. ๒๕๒๗

“...โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ นั้น เป็นการดำเนินงานในลักษณะย่อส่วนภูมิภาค ให้เล็กลง โดยรวบรวมการดำเนินงานในทุก ๆ ด้าน ไว้ในศูนย์ฯ ตั้งแต่เริ่มต้นการเพาะกล้า การปลูก การใช้ปุ๋ย การใช้ที่ดินให้เหมาะสม ตลอดจนแปรสภาพผลผลิตทางการเกษตรเป็นสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม..”

“...ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีที่นาเป็นส่วนกลางของศูนย์ฯ ด้วย เพื่อให้ราษฎรเข้ามา ผูกอบรวมการทำนาและให้ผลตอบแทนแก่ราษฎรนั้น ๆ โดยทำในลักษณะคล้าย ๆ กับการเช่านาทำและศูนย์ฯ พยายามส่งเสริมให้ราษฎรทำนา โดยใช้น้ำชลประทานจากคลอง ส่งน้ำห้วยเดียกให้มากขึ้น...”

“...เรื่องยารพารา ให้พิจารณาหาพื้นที่ทดลองการปลูกยาง ซึ่งควรอยู่ในพื้นที่ป่ามิใช่ไปแย่งพื้นที่ ทำนา โดยทดลองปลูกทั้งในที่ลุ่มและที่ดอน เพื่อเปรียบเทียบดูว่าบริเวณใดจะให้ผลผลิตดีกว่ากัน...”

“...โรงงานผลิตปูนเส้น ให้ทำเป็นตัวอย่างขนาดเล็กในหมู่บ้าน โดยรวบรวมราษฎรประมาณ ๕ - ๖ ครั้วเรือน เพราะถ้าทำเล็กเกินไปก็จะเสียเวลาและไม่คุ้มกันและไม่ทำให้ใหญ่โต เพราะทำให้กลายเป็นระบบ ธุรกิจการค้าไป...”

- ปี พ.ศ. ๒๕๒๘

“...ควรจัดให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาฯ ให้มากขึ้น โดยให้ราษฎร ในบริเวณใกล้เคียงเข้ามาทดลองทำการเพาะปลูก เช่น การปลูกข้าวในบริเวณพื้นที่ของศูนย์ฯ ศูนย์ฯ จะต้องเข้า ช่วยบริการในด้านเทคนิควิชาการและช่วยเหลือดูแลในด้านต่าง ๆ ด้วย เมื่อราษฎรได้ผลผลิตออกมาแล้ว ก็ควร จะสำรองส่วนหนึ่งไว้เป็นส่วนกลางของศูนย์ศึกษาฯ และการเก็บผลผลิตออกมาแล้ว ก็ควรจะสำรองส่วนหนึ่งไว้ เป็นส่วนกลางของศูนย์ศึกษาฯ และการเก็บผลผลิตส่วนสำรองนี้ไว้ในยุ้งฉางส่วนกลางของศูนย์ศึกษาฯ ในโอกาส ต่อไป ก็สามารถนำผลผลิตส่วนนี้ไปช่วยเหลือและสนับสนุนแก่เกษตรกรที่ยากจนในพื้นที่ใกล้เคียงต่อไปได้...”

“...ให้กรมวิชาการเกษตร จัดหาอุปกรณ์และดำเนินการสาธิต และผูกอบรวมการเพาะเชื้อเห็ด ให้แก่ราษฎรด้วย...”

“...ให้หน่วยงานราชการต่าง ๆ ร่วมมือประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยจะเป็นทั้งการศึกษาและ ทดลองการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกพืช การประมง การเลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ การเพาะเห็ด การ แปรสภาพจากพืชเกษตร เช่น โรงสีข้าว การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้า และการตัดเย็บเสื้อผ้า รวมทั้งการ จำหน่ายผลผลิตต่าง ๆ ให้เป็นระบบและครบวงจร และพยายามใช้ประโยชน์จากทุก ๆ ส่วนให้มากที่สุด เช่น โรงสีข้าว เมื่อนำมาสีเป็นข้าวสาร จะมีส่วนหนึ่งที่จะต้องทิ้งไปเป็นแกลบ และมีปลายข้าวต่าง ๆ ปะปนอยู่ ก็ให้ นำไถ่พื้นเมืองมาเลี้ยงในบริเวณนี้ เพื่อจะได้กินอาหารในส่วนที่จะต้องทิ้งไป หรือแกลบที่จะต้องทิ้ง ก็ให้ลอง พิจารณานำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ เช่น เป็นเชื้อเพลิงก็ได้...”

“...งานปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ควรมุ่งส่งเสริมให้ราษฎรสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในครัวเรือนได้ โดย อาจดำเนินการก่อสร้างอาคารเลี้ยงไหมขนาดเล็ก ๆ ใช้วัสดุอุปกรณ์ในพื้นที่ที่ราคาไม่แพงนัก ส่วนในบริเวณ ศูนย์ฯ ที่มีการปลูกหม่อนและโรงเพาะเลี้ยงไหมอยู่แล้ว ก็ให้นำราษฎรในบริเวณนี้มาผูกอบรวมการดำเนินงานได้ และพยายามส่งเสริมสาธิตให้ราษฎรได้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เต็มที่...”

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๒

“...การดำเนินงานแบบไร่สวนผสม ในกิจกรรมระบบการฟาร์มนั้น จะได้ผลดีมากในเขตที่มีน้ำ ชลประทาน ซึ่งในศูนย์ศึกษาฯ นี้ การเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ก็ได้ผลดีพอสมควร ก็จะเป็นส่วนนี้ น่าสนใจสำหรับ แสดงให้ประชาชนทั่วไปมาศึกษาดูงานได้ แต่เมื่อเกษตรกรมาดูแล้วก็อาจคิดว่าทางราชการทำได้ แต่ราษฎรทำ

ไม่ได้ ดังนั้นศูนย์ศึกษาฯ จะต้องพิจารณาหาพื้นที่ที่แสดงให้เห็นว่าจะสามารถปลูกพืชให้ได้ผลดี ในพื้นที่ที่ไม่มีน้ำชลประทานด้วย ทั้งนี้เพราะพื้นที่ทำการเกษตร โดยอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ซึ่งเรียกว่า เกษตรน้ำฝนนั้น เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศจะเป็นพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานสนับสนุนได้อย่างสมบูรณ์เพียงประมาณร้อยละ ๑๐ ของพื้นที่ที่เกษตรกรใช้ทำกันทั้งหมด ปัญหาจึงส่งผลให้เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกขาดแคลนน้ำอยู่เสมอ ถ้าฝนทิ้งช่วงเกิน ๗ วัน ก็จะทำให้ผลผลิตเสียหาย เกษตรกรจึงมีรายได้น้อย และยากไร้ในที่สุด จึงมีพระราชดำริ ให้แก้ไขเพื่อบรรเทาปัญหาให้เบาบางลง โดยอาศัยหนองบึงธรรมชาติที่มีอยู่เดิม และดำเนินการขุดลอกปรับปรุง และยกคันดินให้สูง ก็จะสามารถเก็บกักน้ำให้มากขึ้น หลังจากนั้นก็จะแนะนำและส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น ถ้าเกษตรกรขยันก็จะทำการเกษตรบริเวณรอบๆ หนองนี้ได้ รวมถึงการรวมกลุ่มเลี้ยงปลา อย่างเป็นระบบด้วย นอกจากนี้ ก็ควรปลูกกอกตามดินหนองน้ำสำหรับและปลูกบัวไว้เก็บดอกและเมล็ดจำหน่าย ได้อีกทางหนึ่ง...”

“...การดำเนินงานในพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานสมบูรณ์ดีแล้วนั้น จะต้องแสดงให้เห็นให้เกษตรกรเห็นว่า เมื่อมีน้ำชลประทานสมบูรณ์แล้ว เกษตรกรสามารถได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เช่น การปลูกพืช เพียง ๒ ไร่ ก็จะสามารถได้ผลผลิตเท่ากับการปลูกพืชจำนวน ๑๐ ไร่ เกษตรกรก็จะเห็นประโยชน์และร่วมมือ สนับสนุนโครงการฯ ราษฎรที่มีที่ดินเดิม ๒๐ ไร่ เมื่อมีโครงการชลประทานมาถึงมีการปรับปรุงพื้นที่ดีแล้ว ก็จะสามารถแบ่งพื้นที่จำนวน ๑๐ ไร่ ให้คนอื่นคนละ ๓ - ๔ ไร่ ก็จะทำให้มีจำนวนเกษตรกรมีพื้นที่ทำกินเพิ่มอีก ๓ - ๔ ราย โดยตนเองอาจจะเก็บไว้เพียง ๑๐ ไร่ แต่สามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ ก็จะได้ผลผลิต เหมือนกับทำในพื้นที่ดิน ๕๐ ไร่ ตามแบบเดิมการทำเช่นนี้ก็จะทำให้เกษตรกรได้รับประโยชน์มากขึ้น และ กระจายได้ทั่วถึงได้มากขึ้นด้วย...”

“...การที่ได้มีพระราชดำริให้ปลูกยางพาราในศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ นั้น มีวัตถุประสงค์ หลักที่จะให้เป็นการปลูกเสริมป่า ซึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ สภาพป่าไม้ถูกทำลายไปมาก จึงต้องการให้มีการปลูกยางแซมในป่ามากกว่าที่จะปลูกเป็นแถวเป็นแนว เพื่อกรีดยางเป็นอาชีพเหมือนอย่างภาคใต้ ส่วนการ กรีดยางเป็นผลพลอยได้เนื่องจากยางที่ปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจกรีดน้ำยางได้ไม่มาก เนื่องจาก สภาพความชื้นไม่เหมาะสม และระยะเวลาที่กรีดยางได้ก็อาจจะน้อยกว่าทางภาคใต้ ดังนั้น จึงควรนำต้นยาง เข้าไปปลูกแซมในพื้นที่ป่าทั่วไป ก็จะช่วยสร้างความชุ่มชื้นและถนอมป่าแก่ได้ รวมทั้งการสร้างป่าเพิ่มมากขึ้น...”

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๗

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริ ณ ศูนย์ศึกษา การพัฒนาภูพานฯ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สรุปได้ดังนี้

“...พิจารณาลองนำทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง จาก สปป.ลาว มาปลูกที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ รวมทั้งนำพันธุ์ทุเรียนของ สปป.ลาว ไปปลูกทดลองในพื้นที่ศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรที่ สปป.ลาว..”

๔.๒ การสนองแนวพระราชดำริ

งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม ได้ดำเนินการเพื่อสนองพระราชดำริ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยยึด ตามแนวพระราชดำริ เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเพื่อติดตามการดำเนินของศูนย์ฯ ภูพาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๓ ทำหน้าที่ศึกษา ค้นคว้า ทดลองรูปแบบต่าง ๆ ทางด้านการเกษตรและเทคโนโลยี แบบใหม่ตามความเหมาะสม เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้แก่เกษตรกร ทำการทดสอบกิ่งชาติต่างต่าง ๆ ของ งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม รวม ๘ กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมข้าว กิจกรรมพืชไร่ กิจกรรมพืชสวน กิจกรรม ยางพารา กิจกรรมหม่อนไหม กิจกรรมเห็ด กิจกรรมแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร กิจกรรมศึกษาและพัฒนา

ระบบเกษตรผสมผสาน โดยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองพระราชดำริ เพื่อให้มีลักษณะเป็น “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต (Natural Living Museum)” และ “ศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จครบวงจร (One Stop Service)” เพื่อให้ผู้สนใจเข้าไปศึกษาดูงานได้ทุกเรื่อง รวมทั้งนำผลการศึกษาย้ายไปสู่ประชาชนในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ และประชาชนผู้สนใจทุกท่าน

ในการขยายผลสู่เกษตรกร นอกจากจะให้ความรู้เกษตรกรผ่านการศึกษาดูงานและการฝึกอบรมแล้วยังขยายไปสู่หมู่บ้านรอบศูนย์ฯ โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของเกษตรกรที่มีได้ดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่านั้น หากมีการดำเนินหลาย ๆ กิจกรรม การเข้าไปดำเนินงานจึงเน้นถึงการดำเนินงานเป็นคณะ เข้าร่วมดำเนินงานในลักษณะผสมผสานเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกร โดยมีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบไปตรวจสอบให้คำแนะนำด้านวิชาการแก่เกษตรกรอย่างใกล้ชิด

๕. งานศึกษาและพัฒนาด้านปศุสัตว์

- วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

“...ให้สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกปรกพร้อมกับปศุสัตว์จังหวัดพิจารณาจัดทำโครงการนมพาสเจอร์ไรส์ ในลักษณะเป็น Pilot Project และให้เร่งดำเนินการโดยให้เครื่องมือขนาดเล็กไปก่อน เพื่อใช้เป็นการทดสอบและวิจัยการแปรสภาพนมสดตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพน้ำนม ซึ่งหากการทดสอบดังกล่าวได้ผลดีและได้รับความสนใจจากผู้บริโภค รวมทั้งราษฎรในพื้นที่ให้การสนับสนุนมากขึ้นก็อาจขยายและปรับปรุงการดำเนินงานในรูปแบบสหกรณ์ในโอกาสต่อไป และถ้าหากมีปริมาณนมสดเหลือมากพอที่จะแปรสภาพเป็นนมผงได้...”

- วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

“...การดำเนินงานด้านการพัฒนาด้านปศุสัตว์ โดยเฉพาะการเลี้ยงวัวนม นั้น ให้ดำเนินการสาธิต ให้ราษฎรเลี้ยงวัวนมให้มากขึ้นโดยราษฎรรวมกลุ่มกันดำเนินงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนต่อเมื่อมีความเข้าใจ และได้ผลดีแล้วก็จะขยายเป็นระบบสหกรณ์ต่อไป...”

- วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๒

“...ในการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์รวมน้ำนมภูพานนี้เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้แก่เกษตรกรและนำน้ำนมดิบมาทำเป็นนมสดพาสเจอร์ไรส์ โดยดำเนินการขนาดเล็กเพื่อเป็นการสาธิตเป็นตัวอย่างให้แก่เกษตรกรก่อน...”

- วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

“...ในการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ นั้น จะต้องแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ หนึ่งสำหรับคนเลี้ยงจริงจังไปซื้ออาหารและอีกส่วนหนึ่งสำหรับชาวบ้านแท้ ๆ ในขั้นต้นว่ามันต้องมีนะ ถ้าเราคิดจะเลี้ยงขึ้นสูงตลอดเวลาชาวบ้านเขาสู้ไม่ไหวถ้ามีอะไรผิดปกติไปหน่อย จะล้มจมเป็นหนี้ เป็นหนี้แล้วเสร็จเลย ปีหนึ่งก็ปลดหนี้เขาไม่ได้ แต่ถ้าแจกชาวบ้านที่พื้น ๆ ต้องให้อะไรที่ง่ายที่สุด เพราะอันตรายเรื่องทางเศรษฐกิจ ถ้าสมมุติชาวบ้านเป็นหนี้สมัยนี้ชอบเป็นหนี้ ทางราชการก็ชอบส่งเสริมให้เป็นหนี้ เพราะบอกว่าเป็นหนี้ดี โดยมากเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ต้องเป็นหนี้ถึงจะดี เพราะหมายถึงลงทุนได้มาก เมื่อลงทุนมากก็ได้เงินมาก แต่ถ้าลงทุนมากมีปริมาณมาก ได้ราคาก็ตก ก็กลายเป็นหนี้ อันนี้ยุ่งที่สุด อันพูดอาจจะไม่สมัยใหม่เหมือน โบราณเหมือนคนถอยหลังเข้าคลอง แต่ว่าความเป็นจริงถ้าหากว่าเราส่งเสริมให้ทำอะไรที่ใช้เทคโนโลยีมันต้องเป็นหนี้ เมื่อเป็นหนี้แล้วถ้าแก้ได้กำไรมาแก้ไม่ไปใช้หนี้ก็ถดถอย เมื่อถดถอยแล้ว อันนี้ไม่เป็นไร ธนาคารเขาให้ดอกเบี้ยยก็ให้ ผลสุดท้าย ก็พอกไปพอกมาแล้วรัฐบาลก็ต้องยกหนี้ให้ หรือต้องปลดหนี้ให้เสียงบประมาณเป็นพันล้าน คงได้เผชิญปัญหานี้ เพราะเห็นว่า

เราส่งเสริมให้ใช้วิทยาการสูง จะดูเหมือนกับทারণว่า ไม่ให้วิทยาการสูงกับชาวบ้าน แต่ว่าเพราะว่าต้องให้ วิทยาการสูงพอสมควรค่อย ๆ เพิ่มขึ้นไปอันนี้ขอเตือนอยู่นิด สมมุติว่าไอ้ตัวน้ำมันดี มันตมมันเลี้ยงง่าย ก็น่าจะผสมพันธุ์แท้ ไร่ มาก ๆ เพราะถ้าไปผสมกับตัวอื่น ที่ได้ผลดีเหมือนกัน ดีกว่า เลี้ยงง่ายก็จึงแจก ส่วนเรื่อง ไก่แม่แต่ไก่บ้านก็ตาย แต่ไก่บ้านโดยมากเมื่อก่อนนี้ตายก็ช่างมันเดี๋ยวนี้เพราะว่าได้เทคโนโลยี ตายตมมันเสียทำ อะไรที่มันแข็งแรงกว่าก็เปิด เปิดนี้ดีใช้ก็ใช้ได้ดี แต่ถ้าไปถามเขาว่า โน..โน..โน..เขาไม่เอาเขาไม่ชอบกินไข่เปิด...”

๖. งานศึกษาและพัฒนากการประมงน้ำจืด

พระราชดำริ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

“...ควรดำเนินการพัฒนากการประมงให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง ให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลา และส่งเสริมให้ราษฎรสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้ทั้งการประมงและการปลูกพืชผักในบริเวณรอบๆ หนองน้ำด้วย เพราะการขุดบ่อขึ้นมาใหม่ มักจะประสบปัญหา การขาดแคลนน้ำหรือถ้าน้ำท่วม ปลาที่หนีหายไปหมด...”

๗. งานส่งเสริมอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน

พระราชดำริ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

“...โดยเหตุที่การผลิตและการจำหน่ายผลผลิต จะเป็นเรื่องสำคัญต่อไปจึงควรพิจารณาให้พาณิชย์จังหวัดเข้าร่วมในการดำเนินนำผลผลิตของเกษตรกรไปจำหน่าย ยังตลาดต่าง ๆ เพราะที่ผ่านมามักประสบปัญหาว่าปลูกพืชได้แล้วไม่รู้จะนำไปจำหน่ายที่ไหน...”

“...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จะต้องเป็นที่รวบรวมงานด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การพัฒนาด้านการผลิต การซื้อ และการจัดจำหน่าย รวมทั้งงานด้านวิชาการต่างๆให้ครบเป็นวงจรด้วย นอกจากนี้หากหน่วยราชการใด สนใจจะเข้ามาดำเนินการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ก็ย่อมจะกระทำได้ถ้ามีวัตถุประสงค์ร่วม ในการมุ่งส่งเสริมให้ประโยชน์ต่อราษฎรให้มากที่สุด...”

“...ศูนย์ควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้นและให้มีการเพิ่มพูน โดยนำผลผลิตต่างๆ ไปจำหน่าย และนำรายได้เข้าเป็นกองกลาง และเก็บไว้ใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ในลักษณะเป็นการบริหารจัดการด้านการเงิน เพื่อเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติเพราะเท่าที่ผ่านมาเมื่อราษฎรได้ผลผลิตแล้วส่วนใหญ่ก็จะนำเงินไปใช้หนี้สินจนหมด ถ้ามีเหลือก็จะนำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือเล่นการพนันกันจนหมดแล้วก็จะไปกู้หนี้ยืมสินกันต่อไปอีก จึงต้องพยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สินของราษฎรให้ได้การบริหารจัดการด้านการเงินประสบผลสำเร็จดี ก็จะนำไปใช้เป็นตัวอย่างแก่ศูนย์ฯ อื่นต่อไป...”

๘. งานส่งเสริมและพัฒนาด้านสาธารณสุข

เป้าหมาย

งานส่งเสริมและพัฒนาด้านสาธารณสุขได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานเมื่อสิ้นระยะเวลาของแผนแม่บทด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑. แผนงานส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยี

- การอบรมหลักสูตรนวดแผนไทยเพื่อสุขภาพ

- การอบรมหลักสูตรการนวดเท้าเพื่อสุขภาพ
- การพัฒนาระดับมาตรฐานการนวดไทยเพื่อสุขภาพ
- การส่งเสริมการผลิตยาสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ
- การแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพร
- การเหยียบสายใยรัก

๒. แผนงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

- การส่งเสริมพัฒนาการจัดกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร
- การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพประชาชน

๓. แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

- การให้บริการส่งเสริมสุขภาพประชาชน
- การส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยเรื้อรังของหมู่บ้านรอบศูนย์

๙. งานส่งเสริมการเกษตร

เป้าหมาย

งานส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานเมื่อสิ้นระยะเวลาของแผนแม่บทด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๑. แผนงานส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยี

- ส่งเสริมการปลูกพืชแบบผสมผสาน
- ส่งเสริมการจัดทำแปลงไร่นาสวนผสม

๒. แผนงานสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

- ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในกระบวนการผลิต
- ส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตเกษตรในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหมู่บ้านรอบศูนย์

๓. แผนงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

- ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวและไม้ผลสวนหลังบ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- การให้ความรู้สรรพคุณพืชสมุนไพร

๑๐. งานศึกษาและพัฒนาหมู่บ้านตัวอย่าง

- เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๗

“...เมื่อสามารถพัฒนาหมู่บ้านนานกเค้าให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้จากอาชีพเสริมต่าง ๆ แล้วก็จะกลายเป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่จะให้หมู่บ้านใกล้เคียง อาจเป็นแบบอย่างได้ และพยายามพัฒนาหมู่บ้านอื่น ๆ ตามบ้านนานกเค้าซึ่งก็จะกลายเป็นหมู่บ้านบริวารต่อไป เช่น บ้านม่วง บ้านโพรงงาม เป็นต้น...”

- เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

“...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จะต้องเป็นที่รวบรวมงานด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การพัฒนาด้านการผลิต การซื้อ และการจัดจำหน่าย รวมทั้งงานด้านวิชาการต่างๆให้ครบเป็นวงจรด้วย นอกจากนี้หากหน่วยราชการใด สนใจจะเข้ามาดำเนินการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ก็ย่อมจะกระทำได้อีก มี วัตถุประสงค์ร่วม ในการมุ่งส่งเสริมให้ ประโยชน์ต่อราษฎรให้มากที่สุด...”

การสนองพระราชดำริ

เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชดำริข้างต้น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร จึงได้ดำเนินการใน ๓ ภารกิจ คือ

๑. กิจกรรมการจัดตั้งและพัฒนาวงศ์กรประชาชน โดยการให้การศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้วงศ์กรประชาชนและประชาชนมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ การพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้ ในที่สุดด้วยการช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริม และประสานงานจากภาครัฐ เอกชนและประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา และพัฒนาอย่างจริงจัง

๒. กิจกรรมการจัดระเบียบชุมชน เพื่อสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน โดยรวมการรักษาความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย การรักษาความปลอดภัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน

๓. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยขั้นต่ำให้ผ่านเกณฑ์ชี้วัด จปฐ. ทุกหมู่บ้าน และทุกกลุ่มบุคคลเป้าหมาย

๓. วิสัยทัศน์ พันธกิจ กลุ่มเป้าหมาย

วิสัยทัศน์

อันดับหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตในวิถีพอเพียงของเอเชีย

พันธกิจ

- พันธกิจที่ ๑ ศึกษาค้นคว้า ทดลองวิจัย เพื่อหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับภูมิสังคม
- พันธกิจที่ ๒ มุ่งเน้นการนำองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมไปสู่องค์กรและชุมชน อย่างเป็นระบบ เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ
- พันธกิจที่ ๓ มุ่งเน้นการทำงานแบบบูรณาการ
- พันธกิจที่ ๔ มุ่งเน้นพัฒนาระบบบริการ เพื่อเป็นแหล่งความรู้ และแหล่งท่องเที่ยวให้ ประชาชนผู้สนใจได้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตได้อย่าง กว้างขวาง และทั่วถึง

กลุ่มเป้าหมาย

๑. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่
- เครือข่ายศูนย์เรียนรู้
 - เครือข่ายองค์กรชุมชน
 - ตัวแทนบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่ปฏิบัติงานในศูนย์ ฯ (Internal stakeholders)
 - หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับส่วนกลาง (Function) ระดับภูมิภาค (Area) และระดับท้องถิ่น (Local)
 - สถาบันการศึกษาหรือสถาบันวิจัย
 - องค์กรพัฒนาเอกชน
 - ตลาด (Market stakeholders) ฯลฯ
๒. ผู้รับบริการ ได้แก่
- เกษตรกรในชุมชนที่สนใจพัฒนา
 - เครือข่ายศูนย์เรียนรู้สำหรับการขยายผล
 - ชุมชน
 - ประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไป
 - นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
 - สถาบันการศึกษาและสถาบันการวิจัย
 - องค์กรภาคเอกชน ฯลฯ

๕. ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด แผนงาน/โครงการ และผู้รับผิดชอบ

ยุทธศาสตร์การทำงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แบ่งออกเป็น ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านการศึกษา ทดลอง วิจัย
- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านการขยายผลพัฒนา
- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการบริหารจัดการ
- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านการศึกษา ทดลอง วิจัย

๑.๑ เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์

เป็นแหล่งปัญญาที่ก้าวหน้าสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม

๑.๒ กลยุทธ์

- ๑) เร่งวิจัยและประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒) เร่งวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืช/สัตว์ ที่รองรับการปรับตัวของสภาพภูมิอากาศตามพื้นที่ศึกษา
- ๓) วิจัยและพัฒนาการกระจายผลผลิตออกสู่ตลาด

๑.๓ ตัวชี้วัด แผนงาน/โครงการ และผู้รับผิดชอบ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
๑. เร่งวิจัยและประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง	อัตราส่วนของพื้นที่ที่สามารถพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง	แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยและประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจ - โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยและประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสภาพปัจจุบัน (จำแนกตามลักษณะพื้นที่) ^๑ โครงการทดลอง นำผลการวิจัยสู่การปฏิบัติในพื้นที่นำร่อง - โครงการทดลองส่งเสริมการประยุกต์นวัตกรรม - อื่นๆ	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบ แต่ละโครงการที่ นำเสนอ

๑ สำหรับการพัฒนาต่อยอดและประยุกต์นวัตกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้สอดคล้องกับสภาพบริบท (Context) ปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย ชุมชน สังคม และการสรุปบทเรียนเปรียบเทียบกับกลุ่มพื้นที่ต่าง ๆ อาทิ กลุ่มสังคมเมือง กลุ่มสังคมชนบท กลุ่มสังคมเชิงเกษตร กลุ่มสังคมเกษตรอุตสาหกรรม ฯลฯ และนำสู่การสรุปบทเรียนการขยายผลการพัฒนา

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
๒. เร่งวิจัยและพัฒนา พันธุ์พืช/สัตว์ ที่รองรับ การปรับตัวของสภาพ ภูมิอากาศตามพื้นที่ศึกษา	มูลค่าความเสียหายของ ผลิตผลการเกษตร อันเนื่องมาจากการ ปรับตัวของสภาพ ภูมิอากาศลดลง	แผนงาน ศึกษา ทดลอง วิจัยพันธุ์ พืช/สัตว์ ที่รองรับ การปรับตัวของ สภาพภูมิอากาศ - โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนา พันธุ์พืช/สัตว์ที่รองรับสภาวะการ เปลี่ยนแปลงทนแล้ง ทนน้ำ ทนร้อน ทนหนาว ทนเค็ม ฯลฯ) - โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยีการผลิตและอารักขาพืช และสัตว์ - โครงการส่งเสริมให้งานวิจัย สามารถประยุกต์ใช้ (Applied Research) รองรับปรับตัวของ สภาพภูมิอากาศตามพื้นที่ศึกษา - อื่น ๆ	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบ แต่ละโครงการที่ นำเสนอ
๓. วิจัยและพัฒนาการ กระจายผลผลิตออกสู่ ตลาด	- สัดส่วนของกลุ่ม เป้าหมายที่สามารถ เข้าถึงแหล่งกระจาย ผลิตผล - สัดส่วนของเกษตรกร ที่มีรายได้เพิ่มขึ้น	แผนงานวิจัยและพัฒนาการ กระจายผลผลิตออกสู่ตลาด - โครงการวิจัยและพัฒนาการ กระจายผลผลิตออกสู่ตลาดทุกระดับ - โครงการวิเคราะห์ตลาดเกษตร แบบมีสัญญา - โครงการวิเคราะห์ตลาดกลาง - โครงการวิเคราะห์ตลาดของป่า - โครงการติดตามและประเมิน ผลิตผลทางการเกษตร - อื่น ๆ	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบ แต่ละโครงการที่ นำเสนอ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านการขยายผลพัฒนา

๒.๑ เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์

เผยแพร่ผลสำเร็จสู่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒.๒ กลยุทธ์

- ๑) ยกกระตบการพัฒนาสาธิตและถ่ายทอดองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ
- ๒) ภูพานโมเดล
- ๓) ขยายผลการพัฒนาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรอย่างยั่งยืน

๒.๓ ตัวชี้วัด แผนงาน/โครงการ และผู้รับผิดชอบ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
๑. ยกระดับการพัฒนา สาธิตและถ่ายทอดองค์ ความรู้ตามแนวพระราช ดำริ	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับความพึงพอใจ ของเป้าหมายที่มีต่อการ ยกระดับการพัฒนา สาธิตและถ่ายทอดองค์ ความรู้ - อัตราส่วนของกลุ่ม เป้าหมายที่นำองค์ ความรู้ไปประยุกต์และ พัฒนาต่อยอด - สัดส่วนของเกษตรกร ที่มีรายได้เพิ่มขึ้น 	<p>แผนงานยกระดับการขยายผล พัฒนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการพัฒนา ยกระดับและ ปรับปรุงรูปแบบงานสาธิตที่ สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม - โครงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย <ul style="list-style-type: none"> - สื่อการเรียนรู้ - ชุดทดลอง สาธิต - ชุด Multimedia นำเสนอ - แปลงทดลอง - ชุดความรู้เคลื่อนที่ - ฯลฯ - โครงการขยายผลศูนย์การ เรียนรู้ - โครงการพัฒนาเกษตรกร เป้าหมาย (ตามความชำนาญและ ความสนใจพิเศษ) - โครงการพัฒนาทักษะการถ่าย ทอดเทคโนโลยีและการสื่อสารด้วย ภาษาอังกฤษ - อื่น ๆ 	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบ แต่ละโครงการที่ นำเสนอ
๒. ภูพานโมเดล	ระดับความสุขของ ประชาชนในชุมชน/พื้นที่	<p>แผนงานยกระดับภูพานโมเดล</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการศึกษา วิเคราะห์ และ สร้างสรรค์ โมเดลการพัฒนา - โครงการพัฒนาศักยภาพศูนย์ เรียนรู้ - โครงการเสริมสร้างเกษตรกร ต้นแบบตามแนวพระราชดำริ - โครงการเสริมสร้างชุมชนต้นแบบ ตามแนวพระราชดำริ - โครงการศูนย์ให้บริการและ ติดตามเครือข่ายการเรียนรู้ต้นแบบ และรองรับการพัฒนาสู่การเป็น พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต - อื่น ๆ 	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบ แต่ละโครงการที่ นำเสนอ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
<p>๓. ขยายผลการพัฒนาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรอย่างยั่งยืน</p>	<p>สัดส่วนของเกษตรกรที่มีรายได้เพิ่มขึ้น</p>	<p>แผนงานขยายผลการพัฒนาสู่กลุ่มเป้าหมาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการจัดเวทีศูนย์ฯ พบเกษตรกรเพื่อวิเคราะห์ชุมชน <ul style="list-style-type: none"> o สภาพภูมิศาสตร์ o สังคมศาสตร์ o ทรัพยากร - โครงการจัดทำแผนชุมชน/แผนการผลิตตามความต้องการของเกษตรกร <p>แผนงานสนับสนุนและสร้างเสริมความเข้มแข็งเกษตรกร</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการน้อมนำองค์ความรู้และแนวพระราชดำริ เพิ่มศักยภาพในการผลิตให้กับเกษตรกร - โครงการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ตามแผนความต้องการของเกษตรกร - โครงการแปลงสาธิตต้นแบบและแปลงส่งเสริมของเกษตรกร - โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดภาคการเกษตร <ul style="list-style-type: none"> o ด้านการผลิต o มาตรฐานการผลิต o กระบวนการควบคุมคุณภาพ o กระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่ม o การสร้างแบรนด์ - โครงการสืบสานการเกษตรจากรุ่นสู่รุ่น <ul style="list-style-type: none"> o โครงการติดตามประเมินผลงานขยายผล (๓ ฝ่ายสามัคคี ศูนย์ - ภาครัฐ - เกษตรกร) - อื่น ๆ 	<p>(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบ แต่ละโครงการที่ นำเสนอ</p>

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การบริหารจัดการ

๓.๑ เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์

บริหารจัดการทุกภาคส่วนด้วยการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

๓.๒ กลยุทธ์

- ๑) ประสานแผนและพัฒนามาตรฐานการบูรณาการทำงานทุกภาคส่วน
- ๒) พัฒนาสมรรถนะขององค์กรสู่การเป็น HPO (High Performance Organization)
- ๓) พัฒนาการประชาสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์

๓.๓ ตัวชี้วัด แผนงาน/โครงการ และผู้รับผิดชอบ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
๑. ประสานแผนและพัฒนามาตรฐานการบูรณาการทำงานทุกภาคส่วน	- ระดับความพึงพอใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีต่อการทำงานแบบบูรณาการ - ความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อศูนย์บริการ One Stop Service และศูนย์บริการเคลื่อนที่	แผนงานประสานแผนและพัฒนามาตรฐานการบูรณาการทำงานทุกภาคส่วน - โครงการประสานแผนและบูรณาการ - โครงการพัฒนามาตรฐานการบูรณาการ - โครงการพัฒนาระดับบริการแบบจุดเดียว - โครงการศูนย์บริการเคลื่อนที่ - อื่น ๆ	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบแต่ละโครงการที่นำเสนอ
๒. พัฒนาสมรรถนะขององค์กรสู่การเป็น HPO (High Performance Organization)	ร้อยละของระบบงานที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาองค์การ	แผนงานเสริมสร้างพัฒนาสมรรถนะขององค์กรสู่การเป็น HPO - โครงการพัฒนากระบวนการ - โครงการพัฒนาสมรรถนะ (Competency) o ทักษะ o ความรู้ o ความรู้ความสามารถ (เฉพาะสายงาน) o ทักษะภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียน	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบแต่ละโครงการที่นำเสนอ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
		<ul style="list-style-type: none"> - โครงการจัดการความรู้และสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้สู่การเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต <ul style="list-style-type: none"> o การถ่ายทอดความรู้ (ภายในองค์กร) o การถ่ายทอดความรู้ (ภายนอก เช่น ศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ) - อื่น ๆ 	
๓. พัฒนาการประชาสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์	ระดับความเชื่อมั่นและยอมรับ	<p>แผนงานการประชาสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการจัดทำยุทธศาสตร์การประชาสัมพันธ์ - โครงการพัฒนาระบบเนื้อหาและพัฒนาสื่อที่เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย - โครงการประสานเครือข่ายการประชาสัมพันธ์กับสื่อมวลชน - อื่น ๆ 	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบแต่ละโครงการที่นำเสนอ

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

๔.๑ เป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์

เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้และการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

๔.๒ กลยุทธ์

- ๑) พัฒนาศักยภาพของศูนย์ฯ ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ๒) พัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

๔.๓ ตัวชี้วัด แผนงาน/โครงการ และผู้รับผิดชอบ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
๑. พัฒนาศักยภาพของศูนย์ฯ ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและผู้รับบริการ - ระดับมาตรฐานตามเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 	<p>แผนงานพัฒนาศักยภาพของศูนย์ฯ ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการพัฒนาศูนย์ฯ ตามมาตรฐานการท่องเที่ยว - โครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์มาตรฐาน 	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบแต่ละโครงการที่นำเสนอ

กลยุทธ์	ตัวชี้วัด	แผนงาน/โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
		<ul style="list-style-type: none"> - โครงการพัฒนาการตลาดเชิงกลยุทธ์ ๔P เพื่อสืบสาน สืบทอด วิถีพอเพียงและอนุรักษ์ทรัพยากร-ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - โครงการพัฒนาทักษะบุคลากรด้านการท่องเที่ยว - โครงการจัดทำแผนที่และstory แหล่งท่องเที่ยว (ศูนย์เรียนรู้) และพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ <ul style="list-style-type: none"> o ภาษาอาเซียน o ภาษาอังกฤษ o ภาษาไทย - โครงการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Create and Adventrue) - โครงการวิเคราะห์และกำหนดเงื่อนไขการเข้ามาท่องเที่ยว - อื่น ๆ 	
๒. พัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	<ul style="list-style-type: none"> - ร้อยละของเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐาน - ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 	<p>แผนงานการสร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงรองรับเส้นทางการท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการศึกษาวิเคราะห์และสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นองค์รวม - โครงการสร้างสรรค์เส้นทางการเรียนรู้ - โครงการส่งเสริมยกระดับเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับศูนย์เรียนรู้ - อื่น ๆ 	(ทุกหน่วยงาน) ตามความรับผิดชอบแต่ละโครงการที่นำเสนอ

เป้าหมาย

โดยการกำหนดพื้นที่เป็นหลัก และส่วนราชการดำเนินกิจกรรมบูรณาการร่วมกัน

จากภารกิจหลักของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ที่สำคัญ ๒ ข้อ คือ

๑. การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. การแก้ปัญหาความยากจนของราษฎร

โดยกำหนดพื้นที่ศึกษาการพัฒนาเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

๑. พื้นที่ทำการและแปลงทดลองกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน ๒,๓๐๐ ไร่

กำหนดเป้าหมายให้ใช้พื้นที่ในการทดลองดำเนินกิจกรรมไม่ซ้ำซ้อนกับส่วนราชการที่ได้ดำเนินการเป็นปกติอยู่แล้ว โดยใช้ในการทดลองพันธุ์พืช สัตว์ ฯลฯ แปลก ๆ ใหม่ ๆ และใช้เทคนิควิชาการที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ ควรใช้พื้นที่แปลงทดลองในการพัฒนาพันธุ์ที่มีอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ มาพัฒนาให้สามารถผลิตได้ในภูมิภาคและภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งใช้พื้นที่แปลงทดลองให้ราษฎรสามารถเข้ามาทดลองทำการเพาะปลูก หรือฝึกปฏิบัติให้ครบวงจร ได้แก่ การผลิต การซื้อ การจำหน่าย การจัดทำบัญชีฟาร์ม จนราษฎรมีความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองได้

๒. พื้นที่ป่าไม้ จำนวน ๑๑,๐๐๐ ไร่

เป้าหมายส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อเพิ่มบทบาทให้ราษฎรอาศัยอยู่บริเวณรอบป่ามีส่วนดูแลรักษาป่า โดยเฉพาะการป้องกันรักษาป่าจากไฟไหม้ป่า การตัดไม้และการบุกรุกพื้นที่ป่ารวมทั้งร่วมกิจกรรมในการสร้างความชุ่มชื้นให้ผืนป่าด้วยการสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น การปลูกป่า และการสร้างจิตสำนึกของการใช้ป่าอย่างยั่งยืน

ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง รวมทั้งการปลูกป่าให้เพิ่มความชื้นเป็นต้นว่า ปลูกต้นยางแซมในพื้นที่ป่า การปลูกต้นไม้ที่ดูดคาร์บอนไดออกไซด์ได้มาก และการปลูกต้นไม้ที่คายออกซิเจนออกไปในอากาศได้สูง

การกระจายน้ำจากอ่างเก็บน้ำเข้าสู่พื้นที่ป่ารวมทั้งการกระจายน้ำจากฝายในทางน้ำของพื้นที่ป่าให้แก่พื้นที่ป่าด้านล่างเพื่อทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์

๓. หมู่บ้านราษฎร ๒๒ หมู่บ้าน และหมู่บ้านขยายผล ๕ หมู่บ้าน จำนวนพื้นที่ ๑๐๙,๗๕๐ ไร่

พัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๓๒ ศูนย์ และหมู่บ้านขยายผล ๕ หมู่บ้าน ให้มีความเข้มแข็ง เป็นเกษตรกรตัวอย่างที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน เป็นศูนย์รวมให้แก่เกษตรกรหรือราษฎรในพื้นที่หรือทั่วไปเข้ามาศึกษา เรียนรู้ และขอรับการส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยการผลิตตามความจำเป็น รวมทั้งจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ ปัญหา อุปสรรคและการแก้ไขของทั้ง ๓๒ ศูนย์ และสมาชิก เพื่อให้เกิดเป็นหมู่บ้านตัวอย่างด้วยระบบสหกรณ์

ให้ส่วนราชการขยายผลงานค้นคว้า วิจัย ทดลอง และสาธิตที่เป็นประโยชน์และเป็นความต้องการของราษฎรลงสู่ศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อขยายผลต่อไปให้แก่เกษตรกรในพื้นที่

สนับสนุนให้เกิดกองทุนแก่เกษตรกร เป็นต้นว่า กองทุนหมุนเวียนจากองค์การบริหารส่วนตำบล กองทุนให้เปล่าจากสหกรณ์จังหวัดสกลนคร เงินสมทบกองทุนจากเกษตรกรที่มีรายได้จากกลุ่มอาชีพเกษตรกร ฯลฯ รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องบัญชีสหกรณ์ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง

๔. พื้นที่ขยายผลจังหวัดสกลนคร จำนวน ๑๘ อำเภอ

สร้างเกษตรกรตัวอย่างต้นแบบ ๑๘ อำเภอ และขยายผลสู่พื้นที่ข้างเคียง โดยทำงานร่วมกับเกษตรกรจังหวัดและพัฒนาชุมชน

๕. ศูนย์ฯ สาขา ๓ แห่ง คือ

- โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบน ฯ จังหวัดมุกดาหาร
- โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำลำพะยัง ฯ จังหวัดกาฬสินธุ์
- โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำท่า ฯ จังหวัดสกลนคร – นครพนม

๖. พื้นที่ขยายผลในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การคาดหวังจากผลสำเร็จของแผนแม่บท

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นศูนย์ศึกษา ทดลอง ค้นคว้า วิจัย การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จแก่เกษตรกร เมื่อสำเร็จแล้ว จะสาธิตไว้ในลักษณะของ “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” (Living Natural Museum) รวมทั้งเป็นศูนย์รวมงานศึกษา ค้นคว้าในแขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกษตรกรหรือประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหาความรู้และนำความรู้ไปเป็นแนวทางหรือประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองและครอบครัว เป็นจุดกลาง (Nucleus) ของการขยายความรู้หรือผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย ให้กระจายไปสู่ประชาชนด้วยวิธีง่าย โดยการสาธิตการอบรมและการดูงานหรือให้เกษตรกรหรือประชาชนทั่วไป ได้มีโอกาสเห็น เรียนรู้ได้สัมผัสวิทยากรเกษตรและการพัฒนาอาชีพในรูปแบบต่าง ๆ อันจะช่วยให้เกษตรกรหรือประชาชนทั่วไปสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลที่ดีมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผลของการพัฒนาพื้นที่จะทำให้ผืนดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ มีความสมดุลย์ทางธรรมชาติอันจะทำให้เกษตรกรมีโอกาสพัฒนาอาชีพได้มากขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสุขภาพดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันเกิดความสุขสงบและยั่งยืนตลอดไป

ภาคผนวก

ก

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การจัดทำแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้นำแนวคิดในด้านต่างๆ มาเป็นกรอบในการจัดทำแผนแม่บทดังนี้

● หลักการทรงงาน

เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วกันแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีสายพระเนตรและพระอัจฉริยภาพในด้านการพัฒนาต่าง ๆ ปรากฏแก่สายตาประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ภาพพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติ นับตั้งแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติในปี ๒๔๘๙ แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณ ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่พสกนิกรทั้งแผ่นดินให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทุ่มเทพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกรไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ศาสนาใด หรืออยู่ห่างไกลสักเพียงใด ก็มีทรงย่อท้อ เข้าไปช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และพลังงาน หรือแม้กระทั่งการจรจร ทรงคิดค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างแยบยล

การทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุดมีคุณค่าและควรยึดเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทนำมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติตลอดไป โดยมีแนวทางในการทรงงานดังต่อไปนี้

ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้องเพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงตามที่ประชาชนต้องการ

ระเบิดจากข้างใน

พระองค์ทรงมุ่งเน้น เรื่องการพัฒนาค้น ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

ทำตามลำดับขั้น

ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรการอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและ

เทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ความว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้เห็นปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาพของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยะประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

... การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชน ในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

ภูมิสังคม

การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่ จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ก็ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ดังที่นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เคยเล่าว่า

“... กองงานในพระองค์โดยท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ บอกว่าปีหนึ่งพระองค์เบิกดินสอ ๑๒ แท่ง เดือนละแท่งใช้จนกระทั่งทุกใคร่อย่าไปทิ้งของท่านนะ จะกริ้วเลย ประหยัดทุกอย่างเป็นต้นแบบทุกอย่าง ทุกอย่างนี้มีค่าสำหรับพระองค์หมด ทุกบาททุกสตางค์จะใช้อย่างระมัดระวัง จะสั่งให้เราปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ...”

ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎร ทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่าย และประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เองหาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ มาแก้ไขปัญหา โดยไม่ต้องลงทุนสูง หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่ยากนัก ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“... ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ จะได้ประหยัดงบประมาณ...”

ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติหากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และไม้พืชม นอกจากได้ประโยชน์ตามชื่อของไม้แล้วยังช่วยรักษาความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วยจะเห็นได้ว่าทรงเข้าใจธรรมชาติ และมนุษย์อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

แก้ปัญหาคือจุดเล็ก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหาของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ (Micro) คือ การแก้ไขปัญห เฉพาะหน้าที่คนมักจะไม่มองข้าม ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออกเป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน ...มันไม่ได้เป็นการแก้ อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้ ...แบบ(Macro) นี้ เขาจะทำแบบรีอทั้งหมด ฉะนั้นไม่เห็นด้วย ...อย่างบ้านคนอยู่ เรียบอกบ้านนี้มันผิดตรงนั้น ผิดตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม...เอาตกลงรีอบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหนไม่มีที่อยู่ ...วิธีทำต้องค่อย ๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้...”

ทำให้ง่าย - Simplicity

ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทำให้การคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำรินั้นดำเนินไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยรวม ตลอดจนสภาพทางสังคม ของชุมชนนั้น ๆ ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการ แก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำสิ่งยาก ให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ไม่ติดตำรา

การพัฒนาตามแนวพระราชดำรินั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของการพัฒนาที่ อนุโลม และรวมชอมกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชนคือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

ใช้ธรรมปราบอธรรม

ทรงนำความจริง ในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ แนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพที่ไม่ปกติ เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำ น้ำดีขับไล่ น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำ เน่าเสียโดยให้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ ดังพระราชดำรัสความว่า “ใช้ธรรมปราบอธรรม”

ปลูกป่าในใจคน

เป็นการปลูกป่าลงบนแผ่นดิน ด้วยความต้องการอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต้องการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง เพื่อประโยชน์ของตนเองและสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมไม่รู้จักพอ ปัญหาความไม่สมดุลจึงบังเกิดขึ้น ดังนั้นในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก

“... การปฏิบัติงานทุกอย่างของข้าราชการมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่ข้าราชการทุกคนจะต้องทำหน้าที่ทุก ๆ ประการให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถเพื่อผลการปฏิบัติราชการทุกอย่างจักได้บรรลุความสำเร็จอย่างสูง และบังเกิดประโยชน์อย่างดีที่สุดแต่ตน แก่หน้าที่ และแก่แผ่นดิน...”

การมีส่วนร่วม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักประชาธิปไตยจึงทรงนำ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชนด้วย ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“... สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

ขาดทุนคือกำไร

“...ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain...) การเสียคือ การได้ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

จากพระราชดำรัสดังกล่าว คือ หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อพสกนิกรไทย “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือ ความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทยที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความว่า

“...ประเทศต่าง ๆ ในโลก ในระยะ ๓ ปี มานี้ คนที่ก่อตั้งประเทศที่มีหลักทฤษฎีในอุดมคติที่ใช้ในการปกครองประเทศล้วนแต่ล่มสลายลงไปแล้ว เมืองไทยของเราจะสลายลงไปหรือ เมืองไทยนับว่าอยู่ได้มาอย่างดีเมื่อประมาณ ๑๐ วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบ เพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไรจึงได้แนะนำว่าให้ปกครองแบบคนจน แบบที่ไม่ติดตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัคคีมีเมตตา กัน ก็จะอยู่ได้ตลอดไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการ ที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้จะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบอลุ่มอล่วยกันที่สุดในที่สุดได้ก็เป็นการดี ให้โอวาทเขาไปว่าขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา นักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่าไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่า ถ้าเราทำอะไรที่เราเสียแต่ในที่สุดเราเสียนั้น

เป็นการได้ทางอ้อม ตรงกับงานของรัฐบาลโดยตรงเงินของรัฐบาลหรืออีกนัยหนึ่งคือเงินของประชาชน ถ้าอยาก
ให้ประชาชนอยู่ดี กินดี ก็ต้องลงทุน ต้องสร้างโครงการซึ่งต้องใช้เงินเป็นร้อย พัน หมื่นล้าน ถ้าทำไปเป็นการ
จ่ายเงินของรัฐบาล แต่ในไม่ช้าประชาชนจะได้รับผลราษฎรอยู่ดี กินดี ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้
รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก เพื่อให้รัฐบาลได้ทำโครงการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารู้จัก
สามัคคี รู้เสียสละ คือ การได้ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงิน
ไม่ได้...”

บริการรวมที่จุดเดียว – One – Stop Services

ทรงเน้นในเรื่องการสร้างความรู้ รัก สามัคคี และการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ด้วยการปรับลด
ช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีจะต่างคนต่างทำและยึดติดกับการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้แปร
เปลี่ยนเป็นการร่วมมือกัน โดยไม่มีเจ้าของ และสามารถอำนวยความสะดวกสูงสุดให้กับประชาชนดังเห็นได้จากแนว
พระราชดำริ ในการดำเนินงานบริหารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีอยู่ทั้งหมด ๖
ศูนย์ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับเป็นรูปแบบใหม่ของการบริหารที่เป็นการ “บริการรวมที่จุดเดียว” และ
“การบริการแบบเบ็ดเสร็จ” หรือ “One stop Services” ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการ
แผ่นดินของประเทศไทยอย่างแท้จริง

การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
เพื่อให้มีความแข็งแรงที่จะมีแนวคิดในการดำรงชีวิตต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่
ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุดดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้
ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญ
ในระดับสูงขึ้นไป...”

พออยู่พอกิน

การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิตได้เริ่มจากการเสด็จฯ
ไปเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วย
พระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้งว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎร
ตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกร มีความกินดีอยู่ดี มีชีวิตอยู่ในขั้น
“พออยู่พอกิน” ก่อนแล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

ในการพัฒนานั้น หากมองในภาพรวมของประเทศ มิใช่งานเล็กน้อยแต่ต้องใช้ความคิดและกำลัง
ของคนทั้งชาติจึงจะบรรลุผลสำเร็จ ด้วยพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทำให้คนทั้งหลายได้
ประจักษ์ว่าแนวพระราชดำรินี้พระองค์นั้น “เรียบง่าย ปฏิบัติได้ผล” เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน ดังพระราชดำรัส
ตอนหนึ่งความว่า

“...ถ้าโครงการดี ในไม่ช้า ประชาชนก็ได้กำไรจะได้ผล ราษฎรจะอยู่ดีกินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ไป...”

เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

องค์รวม

ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์รวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้นจะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง ดังเช่นกรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทาน ให้แก่พวงชนชาวไทย เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพนับเป็นแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงมองอย่างองค์รวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชาชนคนไทย ประมาณ ๑๐ - ๑๕ ไร่ การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อมีน้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร นั่นคือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ๒ และ ๓

การให้ ทฤษฎีโดมิโน

คำว่า “ให้” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้รับสั่งอยู่เสมอว่า ที่พระองค์ทำอยู่นั้นทรงใช้หลักสังฆทาน ความหมายนี้ลึกซึ้งมาก คือ ให้เพื่อให้ พระองค์ไม่เคยนึกว่าเมื่อให้แล้วจะต้องอย่างนั้นอย่างนี้หลักสังฆทานให้โดยไม่เลือกแม้กระทั่งเขมรอพยพ ในฐานะเพื่อนมนุษย์ผู้ประสบความสำเร็จทุกซอกทุกมุมก็มีโครงการเข้าไปช่วยเหลือให้เพื่อให้จริง ๆ ไม่ได้ให้เพื่อคิดหวังอะไรตอบแทนนายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เคยเล่าถึงคำว่าให้นี้ว่า

“...วันหนึ่งที่จังหวัดนครราชสีมา พระองค์ท่านรับสั่งว่ารู้ใหม่ว่า ทำไมโดมิโนจึงมาหยุดที่เมืองไทย ทำไมจึงไม่เป็นไปตามทฤษฎีที่อเมริกันทำนายไว้หลังจากเวียดนาม หลังจกเขมร ลาว ไทยแตกแน่ ผมจำได้ว่ายุคหลังอินโดจีนแตกนั้น คนไทยกลุ่มหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดคนที่มีความตั้งใจมากไปขอพาสปอร์ต เตรียมการอพยพไปต่างประเทศ กลัวบ้านเมืองจะแตกหลังจากนั้นพระองค์ก็ทรงถามมาว่า รู้ใหม่ว่าทำไมมันถึงหยุดที่นี่

เพราะสังคมเรานั้นยังเป็นสังคมที่ให้กันอยู่ คือคำเดียวลึกซึ้งมาก เพราะฉะนั้นคนให้กันอยู่ ทำให้บ้านเมืองยังอยู่ได้...”

ทำงานอย่างมีความสุข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเกษมสำราญ และทรงมีความสุขทุกคราที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเคยรับสั่งครั้งหนึ่งว่า

“...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น...”

ความเพียร : พระมหาชนก

จากพระราชนิพนธ์พระมหาชนก เป็นพระราชนิพนธ์ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนาน ซึ่งใช้ในการคิดประดิษฐ์ด้วยคำให้เข้าใจง่ายและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบ และคติธรรมต่าง ๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยน้อมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตามรอยพระมหาชนก กษัตริย์ผู้เพียรพยายามแม้จะไม่เห็นฝั่ง ก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายก็จะตกเป็นอาหาร ปู ปลา และไม่ได้พบกับเทวดาที่มาช่วยเหลือมิให้จมน้ำไป

เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงริเริ่มทำโครงการต่าง ๆ ในระยะแรก ที่ไม่มีความพร้อมในการทำงานมากนัก และทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็ได้ท้อพระราชหฤทัย มุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

รู้ รัก สามัคคี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสในเรื่อง “รู้ รัก สามัคคี” มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคำสามคำ ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ : การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก : คือความรัก เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการแล้ว จะต้องมีความรักการพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ

สามัคคี : การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

● ประเด็นนโยบายของประธานกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษา เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๔ ณ อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บางยี่ขัน กทม. ได้มอบหมายนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

๑) **ด้านการบริหาร** ให้ดำเนินงานตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานไว้ ทั้งนี้ หากมีบางประเด็นที่ประสงค์จะเปลี่ยนแปลงสามารถทำได้ แต่ให้ทำการหารือกับคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการในทุกระดับ และต้องกราบบังคมทูลฯ ก่อน ในส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารชุด

ต่างๆ ให้คงรูปแบบองค์ประกอบของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการระดับต่างๆ ทั้งในส่วนองค์การบริหารส่วนกลาง และองค์การบริหารระดับย่อยของแต่ละศูนย์ศึกษา ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ไว้ตามเดิม

๒) ด้านการวิจัยและพัฒนา

- ๒.๑) ยึดตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ๒.๒) ปรับปรุงตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- ๒.๓) ปรับปรุงเพิ่มเติมตามความเห็นคณะกรรมการระดับต่างๆ แต่ไม่ควรซ้ำกับงานของกรมหรืองานพื้นฐานมากเกินไป
- ๒.๔) ควรทำงานด้านวิจัยประยุกต์ (Applied Research) หรือการวิจัยต่อยอด
- ๒.๕) เน้นการถ่ายทอดผลงานวิจัย หรือขยายผลงานวิจัยให้มากขึ้นตามอัตรากำลังและขีดความสามารถ

๓) ด้านการขยายผลงานวิจัย

- ๓.๑) ควรเน้นการศึกษางาน และฝึกอบรมในศูนย์ฯ ให้มากขึ้น
- ๓.๒) การขยายผลงานวิจัยนอกศูนย์ฯ ควรเน้นการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่ทำหน้าที่นี้โดยตรงและมีงบประมาณ อาทิ
 - ส่วนราชการ อาทิ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ กรมการปกครอง เป็นต้น
 - องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สภาเกษตรกร สภาผู้แทนราษฎร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น
 - องค์กรที่ทำงานขยายผล อาทิ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มูลนิธิราษฎรประชาอุทิศ มูลนิธิปิดทองหลังพระ เป็นต้น
- ๓.๓) ควรจัดวิทยากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ มีความชำนาญในการถ่ายทอด และเหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้าฟังการบรรยาย / อบรม

หลักคิด / หลักปฏิบัติในการดำเนินงานโครงการฯ ซึ่งโดยประมวลจากพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สรุปได้ดังนี้

- ๑) เน้นความพอเพียง
- ๒) เกษตรยั่งยืน
- ๓) การแก้ปัญหาโลกร้อน

● ข้อเสนอแนะของรองประธานคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาฯ/ประธานคณะกรรมการวิชาการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๔ ณ อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กรุงเทพฯ นายสวัสดิ์ วัฒนายกร องคมนตรี รองประธานคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และประธานคณะกรรมการวิชาการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ให้ประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

๑. ในด้านการตลาด

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ศึกษา วิจัย และขยายผล ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกร ซึ่งเกษตรกรได้นำไปปฏิบัติแล้ว ปรากฏว่าประสบผลสำเร็จในการขยายผลไม่มากเท่าที่ควร ปัจจัยหนึ่ง สาเหตุเพราะมีปัญหาในด้านการตลาด ดังนั้นหากมีนโยบาย/แนวทาง/มาตรการการเพิ่มช่องทางการตลาด ดังเช่นการเชื่อมโยงกับบริษัทเอกชนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร สินค้าเกษตร ก็จะเป็นการสนับสนุนเกษตรกรที่เป็นเครือข่ายของศูนย์ศึกษาฯ ได้อีกประการหนึ่ง

๒. การส่งเสริมสนับสนุนสถาบันการศึกษาให้มีส่วนร่วมในการขยายผล

นักเรียน นักศึกษา ได้เยี่ยมชมนิทรรศการประจำปีที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ แต่ละแห่งจัดขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีนักเรียน นักศึกษาหลายกลุ่มให้ความสนใจอย่างจริงจัง หากศูนย์ศึกษาฯ มีโครงการสนับสนุนนักเรียน นักศึกษา สถาบันการศึกษา ได้จัดทำโครงการ/กิจกรรม/ชมรมที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าผลงานของศูนย์ศึกษาฯ และพระราชกรณียกิจก็จะเป็นแนวทางการขยายผลที่มีศักยภาพ สามารถขยายผลการพัฒนาตามแนวพระราชดำริให้ครอบคลุมไปทั่วประเทศได้ โดยสำนักงาน กปร. อาจมีสิ่งจูงใจ ดังเช่น การแข่งขันชิงรางวัลทุนการศึกษา เป็นต้น

● รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และการน้อมนำแนวพระราชดำริมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ดังนี้

มาตรา ๗๐ บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

มาตรา ๗๗ รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

มาตรา ๗๘ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังนี้ บริหารราชการแผ่นดินเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ

มาตรา ๘๓ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗ ก, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ : ๒๐ - ๒๕)

● แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

การจัดเตรียมแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ - ๑๐ โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ แต่การประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าว และสร้างความมั่นใจว่าการพัฒนาจะเป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนไทย จำเป็นต้องพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างรอบด้านและวางจุดยืนในการพัฒนาระยะยาวสำนักงานฯ จึงได้มีการจัดทำวิสัยทัศน์ประเทศไทยปี พ.ศ.๒๕๗๐ ซึ่งพิจารณาถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และกำหนดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. ๒๕๗๐ ไว้ดังนี้

“คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง และแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

กรอบแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงเป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุถึงวิสัยทัศน์ระยะยาว โดยมีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง และคำนึงถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดของการพัฒนาในแนวทางดังกล่าว หลักการสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงมีดังนี้

๑) พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ

๒) ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน

๓) พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม

๔) ยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. ๒๕๗๐ เป็นเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลให้บรรลุการพัฒนาที่อยู่บนรากฐานของสังคมไทย อยู่บนกรอบแนวคิดของการพัฒนาบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประเทศมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเสาหลักของความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ ครอบครัวมีความสุขเป็นพื้นฐานที่สร้างคนเป็นคนดี ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีบทบาทในการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพและความสามารถในการแข่งขัน มีการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ มีกฎระเบียบและกฎหมายที่บังคับใช้อย่างเป็นธรรม และประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ๒๕๕๓ : ๘๔

● **แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๕๘**

นโยบายรัฐบาล (นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร) พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๕๘ นโยบายที่ ๒ เรื่องความมั่นคงแห่งรัฐ ข้อ ๒.๑ ได้กำหนดนโยบายดังนี้ “เทิดทูนและพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีเป้าหมายเชิงนโยบาย คือ ประชาชนทุกหมู่เหล่ามีความรู้ รัก สามัคคี และยึดถือแนวพระราชดำริ เป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง” ซึ่งมีกลยุทธ์หรือวิธีการดำเนินการคือ การส่งเสริมการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และขยายผลโครงการเพื่อช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ

ภาคผนวก

ข

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)
ประธาน : นายกรัฐมนตรี
กรรมการและเลขานุการ : เลขาธิการ กปร.

คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ประธาน : องคมนตรี
กรรมการและเลขานุการ : เลขาธิการ กปร.

คณะอนุกรรมการด้านวิชาการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ประธาน : องคมนตรี (นายสวัสดิ์ วัฒนายากร)
อนุกรรมการและเลขานุการ : ผอ. สำนักศึกษาการพัฒนาโครงการและกิจการพิเศษ สำนักงาน กปร.

คณะอนุกรรมการจัดทำแนวทางด้านการบริหารจัดการศูนย์ศึกษา
ประธาน : องคมนตรี (นายพลการ สุวรรณรัฐ)
อนุกรรมการและเลขานุการ : ที่ปรึกษาฯ สำนักงาน กปร.

คณะอนุกรรมการวางแผนและติดตามประเมินผล
ประธาน : เลขาธิการ กปร.
อนุกรรมการและเลขานุการ : ที่ปรึกษาฯ สำนักงาน กปร.

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการศูนย์ฯ เขาหินซ้อน
ประธาน : ผวจ.
อนุกรรมการ : ผอ.ศูนย์ฯ และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการศูนย์ฯ อ่าวคุ้งกระเบน
ประธาน : ผวจ.
อนุกรรมการ : ผอ.ศูนย์ฯ และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการศูนย์ฯ ห้วยทราย
ประธาน : ผวจ.
อนุกรรมการ : ผอ.ศูนย์ฯ และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการศูนย์ฯ ห้วยฮ่องไคร้
ประธาน : ผวจ.
อนุกรรมการ : ผอ.ศูนย์ฯ และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการศูนย์ฯ ภูพาน
ประธาน : ผวจ.
อนุกรรมการ : ผอ.ศูนย์ฯ และเลขานุการ

คณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการศูนย์ฯ พิบูลทอง
ประธาน : ผวจ.
อนุกรรมการ : ผอ.ศูนย์ฯ และเลขานุการ

ศูนย์ศึกษาฯ เขาหินซ้อน
จังหวัดฉะเชิงเทรา
ผอ.ศูนย์ฯ : ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน

ศูนย์ศึกษาฯ อ่าวคุ้งกระเบน
จังหวัดจันทบุรี
ผอ.ศูนย์ฯ : ผู้แทนกรมประมง

ศูนย์ศึกษาฯ ห้วยทราย
จังหวัดเพชรบุรี
ผอ.ศูนย์ฯ : ผู้แทน ดชต.

ศูนย์ศึกษาฯ ห้วยฮ่องไคร้
จังหวัดเชียงใหม่
ผอ.ศูนย์ฯ : ผู้แทนกรมชลประทาน

ศูนย์ศึกษาฯ ภูพาน
จังหวัดสกลนคร
ผอ.ศูนย์ฯ : ผู้แทนกรมชลประทาน

ศูนย์ศึกษาฯ พิบูลทอง
จังหวัดนราธิวาส
ผอ.ศูนย์ฯ : ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน

คณะทำงานด้านวิชาการ
ประธาน : ผอ.ศูนย์ฯ

คณะทำงานด้านส่งเสริมและขยายผล
ประธาน : รองผู้ว่าฯ

คณะทำงานด้านอำนวยการ
ประธาน : ผอ.ศูนย์ฯ / อื่นๆ

คำสั่ง คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่ ๖๒ / ๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ตามคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่ ๐๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๖ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษา
การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และคณะอนุกรรมการวางแผนแม่บทและติดตาม
ประเมินผล นั้น

เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง
นายอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี เป็นประธานกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริแทนตำแหน่งที่ว่างลง เนื่องจากนายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
องคมนตรี ประธานกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ได้ถึงแก่อสัญกรรม

อาศัยอำนาจ ตามความในข้อ ๕ (๕) ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อ
ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๐๕/ ๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.
๒๕๔๖ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริและคณะอนุกรรมการวางแผนแม่บทและติดตามประเมินผล และแต่งตั้ง
คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขึ้นใหม่ โดยมี
องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑.๑ องค์ประกอบ

๑) นายอำพล	เสนาณรงค์	องคมนตรี	ประธานกรรมการ
๒) นายพลากร	สุวรรณรัฐ	องคมนตรี	รองประธานกรรมการ
๓) นายสวัสดิ์	วัฒนาयर	องคมนตรี	รองประธานกรรมการ

๔) เลขธิการ กปร.	กรรมการ
๕) เลขธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	กรรมการ
๖) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๗) อธิบดีกรมการข้าว	กรรมการ
๘) อธิบดีกรมชลประทาน	กรรมการ
๙) อธิบดีกรมประมง	กรรมการ
๑๐) อธิบดีกรมปศุสัตว์	กรรมการ
๑๑) อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
๑๒) อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	กรรมการ
๑๓) อธิบดีกรมวิชาการเกษตร	กรรมการ
๑๔) อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร	กรรมการ
๑๕) อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์	กรรมการ
๑๖) อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๑๗) อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน	กรรมการ
๑๘) อธิบดีกรมที่ดิน	กรรมการ
๑๙) อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๒๐) อธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม	กรรมการ
๒๑) ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี	กรรมการ
๒๒) ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา	กรรมการ
๒๓) ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่	กรรมการ
๒๔) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา	กรรมการ
๒๕) ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี	กรรมการ
๒๖) ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร	กรรมการ
๒๗) ผู้ว่าการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๒๘) ผู้แทนสำนักงานประมง	กรรมการ
๒๙) ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	กรรมการ

๓๐) รองเลขาธิการ กปร.	กรรมการและเลขานุการ
๓๑) ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน กปร.	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๒) ผู้แทนสำนักงาน กปร.	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒.๒ อำนาจหน้าที่

- ๑) กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และเป้าหมายในการดำเนินงาน รวมทั้งแนวทางการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ๒) อำนวยการ ควบคุม กำกับ ดูแล ให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผน นโยบายที่ได้กำหนดไว้
- ๓) ติดตามผลการดำเนินงานและให้คำแนะนำในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานให้บรรลุผล
- ๔) กรณีมีความจำเป็นเร่งด่วน ให้ประธานกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใช้อำนาจหน้าที่แทนคณะกรรมการนี้ และรายงานให้คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทราบในโอกาสแรก
- ๕) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือ คณะทำงาน หรือ บุคคล เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม
- ๖) ปฏิบัติงานอื่นใดที่คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

(นายสมศักดิ์ สุนทรเวช)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คำสั่งคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่ ๓ /๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๒ /๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๑ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ข้อที่ ๕ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑. คณะอนุกรรมการวิชาการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
องค์ประกอบ

๑. นายสวัสดิ์ วัฒนาयर	องคมนตรี	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายเกษม จันท์แก้ว		รองประธานอนุกรรมการ
๓. รองเลขาธิการ กปร.		รองประธานอนุกรรมการ
๔. นางสาวศรีนิตย์ บุญทอง		อนุกรรมการ
๕. นายพิสุทธิ์ วิจารณ์		อนุกรรมการ
๖. นายชัยวัฒน์ ปรีชาวิทย์		อนุกรรมการ
๗. นายบุญวงศ์ ไทยอุตสาห์		อนุกรรมการ
๘. นายวีระชัย ฒ นคร		อนุกรรมการ
๙. นายสิริ ทุกษ์วินาศ		อนุกรรมการ
๑๐. นายยุคล ลิ้มแหลมทอง		อนุกรรมการ
๑๑. คุณหญิงประไพศรี พิทักษ์ไพรวิน		อนุกรรมการ
๑๒. นางฉันทนา สุวรรณธาดา		อนุกรรมการ

๑๓. ผู้อำนวยการสำนักศึกษาการพัฒนาตามแนว พระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ สำนักงาน กปร. อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๔. ผู้อำนวยการกลุ่มศึกษาและขยายผลการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน กปร. อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

- ๑) กำหนดกรอบนโยบายในการดำเนินการศึกษา ค้นคว้า ทดลองและวิจัย ของศูนย์ ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เป็นไปตามพระราชดำริ
- ๒) พิจารณาให้ความเห็นชอบและสนับสนุนแผนการดำเนินงานศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และวิจัยของศูนย์ศึกษาการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เป็นประจำปีหรือตามความจำเป็น แล้วแต่กรณี
- ๓) ควบคุม กำกับดูแล และประสานการดำเนินงานศึกษา ค้นคว้า ทดลองและวิจัย ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้เป็นไปตามกรอบนโยบายที่กำหนดไว้
- ๔) ให้คำปรึกษาด้านวิชาการ ติดตามประเมินผลความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคใน การดำเนินงานด้านการศึกษา ค้นคว้า ทดลองและวิจัยของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ
- ๕) แต่งตั้งคณะทำงานหรือบุคคลเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานด้านวิชาการของศูนย์ ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามความจำเป็น
- ๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นใดอันเกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ ด้านวิชาการ ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการบริหาร โครงการศูนย์ศึกษาการ พัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๒. คณะอนุกรรมการจัดทำแนวทางด้านการบริหารจัดการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

องค์ประกอบ

๑. นายพลากร สุวรรณรัฐ องคมนตรี	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายมนุชญ์ วัฒนโกเมร	รองประธานอนุกรรมการ
๓. รองเลขาธิการ กปร.	รองประธานอนุกรรมการ
๔. นายปรกรณ์ สัตยวงนิช	อนุกรรมการ

๕. รองอธิบดีกรมชลประทาน	อนุกรรมการ
๖. รองอธิบดีกรมประมง	อนุกรรมการ
๗. รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ
๘. รองผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	อนุกรรมการ
๙. ผู้แทนสำนักงานประมง	อนุกรรมการ
๑๐. ผู้แทนสำนักงาน ก.พ.	อนุกรรมการ
๑๑. ผู้แทนสำนักงาน ก.พ.ร.	อนุกรรมการ
๑๒. ผู้แทนกรมปศุสัตว์	อนุกรรมการ
๑๓. ผู้แทนกรมป่าไม้	อนุกรรมการ
๑๔. ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร	อนุกรรมการ
๑๕. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร	อนุกรรมการ
๑๖. ผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์	อนุกรรมการ
๑๗. ผู้แทนกรมการพัฒนาชุมชน	อนุกรรมการ
๑๘. ผู้แทนกรมการข้าว	อนุกรรมการ
๑๙. ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	อนุกรรมการ
๒๐. ที่ปรึกษาด้านการประสานงาน โครงการ
สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและเลขานุการ
๒๑. ผู้อำนวยการสำนักศึกษาขยายผลการพัฒนา
ตามแนวพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ
สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๒. ผู้อำนวยการกลุ่มศึกษาและขยายผลการพัฒนา
ตามแนวพระราชดำริ สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๓. หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบบริหาร
สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

- ๑) จัดทำแนวทางด้าน โครงสร้างและอัตรากำลังของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ๒) พิจารณาเสนอแนะแนวทางด้านบริหารจัดการงบประมาณ

- ๓) แต่งตั้งคณะทำงานหรือบุคคลเพื่อช่วยปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น
- ๔) ปฏิบัติหน้าที่อื่นใดอันเกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๓. คณะอนุกรรมการวางแผนและติดตามประเมินผลโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

องค์ประกอบ

๑. เลขาธิการ กปร.	ประธานอนุกรรมการ
๒. รองเลขาธิการ กปร.	รองประธานอนุกรรมการ
๓. นายปรกรณ์ สัตยวงษ์	รองประธานอนุกรรมการ
๔. รองอธิบดีกรมชลประทาน	อนุกรรมการ
๕. รองอธิบดีกรมประมง	อนุกรรมการ
๖. รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ
๗. รองผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	อนุกรรมการ
๘. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๙. ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข	อนุกรรมการ
๑๐. ผู้แทนกรมปศุสัตว์	อนุกรรมการ
๑๑. ผู้แทนกรมป่าไม้	อนุกรรมการ
๑๒. ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร	อนุกรรมการ
๑๓. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร	อนุกรรมการ
๑๔. ผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์	อนุกรรมการ
๑๕. ผู้แทนกรมการข้าว	อนุกรรมการ
๑๖. ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	อนุกรรมการ
๑๗. ผู้แทนกรมการพัฒนาชุมชน	อนุกรรมการ
๑๘. ผู้แทนกรมที่ดิน	อนุกรรมการ
๑๙. ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร	อนุกรรมการ

๒๐. ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น	อนุกรรมการ
๒๑. ผู้แทนสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๒๒. ผู้แทนกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม	อนุกรรมการ
๒๓. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒๔. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒๕. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒๖. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒๗. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒๘. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒๙. ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการ
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและเลขานุการ
๓๐. ผู้อำนวยการสำนักศึกษาการพัฒนาคามแนว
พระราชดำริ และกิจกรรมพิเศษ สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๑. ผู้อำนวยการสำนักแผนงาน และติดตามประเมินผล
สำนักงาน กปร.	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

- ๑) ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำแผนของ โครงการศูนย์ศึกษา
การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของคณะกรรมการบริหาร
โครงการศูนย์ศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ๒) ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงาน และพิจารณากลับกรองรายละเอียด
โครงการ และงบประมาณประจำปี ตามที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
เสนอขอรับการสนับสนุน

- ๓) ในกรณีที่เป็นความจำเป็นเร่งด่วน ให้ประธานอนุกรรมการวางแผนและติดตาม ประเมินผลใช้อำนาจหน้าที่แทนคณะอนุกรรมการฯ และรายงานให้คณะอนุกรรมการฯ ทราบใน โอกาสแรก
- ๔) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น
- ๕) ปฏิบัติงานอื่นที่คณะกรรมการบริหาร โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๑

(นายอำพล เสนาณรงค์)

องคมนตรี

ประธานกรรมการบริหาร โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนา
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คำสั่งศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร

ที่.ศ.๓๗.๗๑๕๕๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการร่างแผนแม่บท ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

เพื่อให้การดำเนินงานการจัดทำร่างแผนแม่บท ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร สามารถสนองพระราชดำริได้
อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สุขกับประชาชน และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายจึงแต่งตั้ง
คณะกรรมการร่างแผนแม่บท ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่
ดังนี้

๑) ที่ปรึกษา ประกอบด้วย

๑. นายชนะไชย วัฒนมา	ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ
๒. นายบุญเชิด วิมลสุจริตกุล	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสกลนคร
๓. นายสมบัติ กองภา	ผู้อำนวยการศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯสกลนคร
๔. นายชำนาญ กลีบบาล	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนครพนม
๕. นายปราโมทย์ ศรีธรรม์	ปลัดจังหวัดสกลนคร

๒) คณะทำงาน

๒.๑) มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. นายกาญจน์ หมวกกุล	นายช่างชลประทานอาวุโส	ประธานคณะกรรมการ
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
๒. นายवलันต์ เอี่ยมศิริ	หัวหน้างานศึกษาและพัฒนาป่าไม้	คณะกรรมการ
ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช
๓. นายประสาธ ทัศนคร	หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน	คณะกรรมการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร
๔. นายวิศุทธิ์ เอื้อกิจเพชร	นายสัตวแพทย์ชำนาญการ	คณะกรรมการ
สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสกลนคร

๕. นายกิติพร...

๕. นายกิติพร เจริญสุข	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสกลนคร	คณะทำงาน
๖. นางสาวธัญชลี ชาวนา	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสกลนคร	คณะทำงาน
๗. นายสิทธิชัย บุญมั่น	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ สกลนคร	คณะทำงาน
๘. นายประมุข ฤาแก้วมา	นักวิชาการประมงชำนาญการ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสกลนคร	คณะทำงาน
๙. นางสาวนุชนางค์ สุวรรณแทน	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ สถานีพัฒนาที่ดินสกลนคร	คณะทำงาน
๑๐. นายไสว พูลโธสง	นายช่างเทคนิคชำนาญงาน ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ ๕ จังหวัดขอนแก่น	คณะทำงาน
๑๑. นายนิคม อุทยานรักษ์	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรจังหวัดสกลนคร	คณะทำงาน
๑๒. นายไพฑูรย์ ศรีช่วย	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรจังหวัดสกลนคร	คณะทำงาน
๑๓. นางสาวพัชราภรณ์ รักชุม	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ ศูนย์วิจัยข้าวสกลนคร	คณะทำงาน
๑๔. นายมะนิศ สารุณา	นักวิชาการเกษตรชำนาญการ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรนครพนม	คณะทำงาน
๑๕. นายพูลศักดิ์ กางทอง	เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช	คณะทำงาน
๑๖. นายกิตติศักดิ์ ไททอง	เภสัชกรชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร	คณะทำงาน
๑๗. นางสาวกฤษนิศร์ ฉายแมน	พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร	คณะทำงาน
๑๘. นายวัชรพงศ์ ศรีสำราญ	นายช่างชลประทานชำนาญงาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ	คณะทำงาน และเลขานุการ
๑๙. นายมณฑล กำแพง	นายช่างชลประทานชำนาญงาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ	คณะทำงาน และผู้ช่วยเลขานุการ

๒.๒) อำนาจหน้าที่

๑. ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานการดำเนินงานตามแผนแม่บทฉบับปัจจุบันของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๒. จัดทำร่างแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

๓. นำเสนอร่างแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ให้คณะกรรมการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริพิจารณาให้ความเห็นชอบ

๔. ปฏิบัติงานหรือดำเนินการอื่นใดตามที่ประธานคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(นายอำนาจ ผลรัตน์)

ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี รักษาราชการแทน

ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร
ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ